

RIKOSPROSESSUAALISTEN PAKKOKEINOJEN KÄYTTÖ POLIISIN TYÖSSÄ

Ohje harjoittelijalle

Tuomas Kilpinen

6/2018

Tiivistelmä

Tekijä Tuomas Kilpinen	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike Poliisi (AMK) / AMK20154	
Julkaisun nimi Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttö poliisin työssä: ohje harjoittelijalle	Julkisuusaste Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi Ossi Kaario Mikko Mäkinen	Opinnäytetyön muoto Toiminnallinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä <p>Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa ohje poliisin työssä yleisimmin käydyistä rikosprosessuaalisista pakkokeinoista. Ohje on ensisijaisesti suunnattu käytettäväksi poliisin koulutukseen sisältyvään työharjoitteluun. Ohjeen tarkoitus on tehostaa poliisin päivittäistä työtä, johon rikosprosessuaaliset pakkokeinot vahvasti kuuluvat. Ohjetta voi hyödyntää niin rikostutkinnassa kuin valvonta- ja hälytyssektorillakin. Pakkokeino-ohjeeseen on laitettu vain välttämättömät tiedot, jotka poliisimies tarvitsee pohtiessaan pakkokeinon käyttöä. Ohjeen oli tarkoitus olla selkeä ja helposti luettava. Tästä syystä tuotteeseen päätyi vain valittujen pakkokeinojen käytön edellytykset.</p> <p>Opinnäytetyö painottuu vahvasti lainsäädäntöön ja nimenomaan pakkokeinolakiin. Opinnäytetyön teoriaosa käsittelee syvemmin lopulliseen tuotteeseen päätyneitä pakkokeinoja lainsäädännön, hallitusten esitysten sekä kirjallisuuden avulla. Työn toteuttamisessa on käytetty myös asiantuntijoiden haastatteluja tiedonkeruumenetelmänä, antamaan ideoita työn toteutukseen sekä apuna lopulliseen ohjeeseen päätyneiden pakkokeinojen valinnassa. Opinnäytetyössä on käytetty hyödyksi myös tekijän omia kokemuksia työharjoittelusta.</p> <p>Opinnäytteen lopussa pohdinta-osiossa käydään läpi työn prosessin kulkua, tarkastellaan ollaanko työlle asetettuihin tavoitteisiin päästy, pohditaan omaa työskentelyä ja oppimista prosessin aikana sekä mietitään mikä opinnäytteessä meni suunnitelmien mukaan ja missä olisi ollut parantamisen varaa. Pohdinta-osio on yhteenveto työvaiheista ja koko opinnäytetyö prosessin kulusta.</p>		
Sivumäärä 43+4 liitesivua	Tarkastuskuukausi ja vuosi Kesäkuu 2018	Opinnäytetyökoodi (OPS) AMK2015ONT
Avainsanat pakkokeinot, pakkokeinolaki, ohje, harjoittelija		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Opinnäytetyön taustaa	3
1.2 Tarkoitus ja tavoite	4
1.3 Aiheen rajaus	4
1.4 Toiminnallinen opinnäytetyö.....	5
2 RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKEINOT.....	7
2.1 Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen määritelmä	8
2.2 Yleiset säännökset	9
2.2.1 Suhteellisuusperiaate (PKL 1:2 §)	9
2.2.2 Vähimmän haitan periaate (PKL 1:3 §).....	10
2.2.3 Hienotunteisuusperiaate PKL 1:4 §).....	10
2.3 Poliisimiehen kiinniotto-oikeus (PKL 2:1 §)	11
2.4 Pidättäminen (PKL 2:5 §).....	13
2.5 Takavarikko (PKL 7:1 ja 3 §).....	21
2.6 Etsintä (PKL 8:1 §).....	24
2.6.1 Yleinen kotietsintä (PKL 8:2 §).....	25
2.6.2 Yleinen kotietsintä henkilön löytämiseksi (PKL 8:3 §).....	28
2.6.3 Paikanetsintä (PKL 8:4 §).....	29
2.6.4 Laite-etsintä (PKL 8:20 ja 21 §)	30
2.6.5 Henkilöön kohdistuva etsintä (PKL 8:30 §)	32
3 PRODUKTIN TOTEUTTAMINEN	36
4 POHDINTA	37
4.1 Tiedon kerääminen	37
4.2 Raportointi	39
4.3 Tavoitteiden saavuttaminen.....	41
4.4 Oma työskentely ja oppiminen.....	41
LÄHTEET	43
LIITTEET	

LYHENTEET

EOA	Eduskunnan oikeusasiamies
ETL	Esitutkintalaki (22.7.2011/805)
HE	Hallituksen esitys
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
PKL	Pakkokeinolaki (22.7.2011/806)
PolL	Poliisilaki (22.7.2011/872)
POV	Pidättämiseen oikeutettu virkamies
RL	Rikoslaki (19.12.1889/39)

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön taustaa

Tämän opinnäytetyön aihe on rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttö poliisin työssä: ohje harjoittelijalle. Poliisilain 1 luvun 1 §:ssä (22.7.2011/872) määritetään poliisin tehtäväksi oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Pakkokeinot ovat yksi poliisin keskeisimmistä työkaluista lain edellyttämien tehtävien hoitamiseen. Pakkokeinoja käytetään päivittäin niin rikostutkinnassa, kuin valvonta- ja hälytyssektorillakin.

Ollessani poliisiammattikorkeakoulun koulutukseen kuuluvassa työharjoittelussa Helsingin poliisilaitoksella, mietin tapoja tehostaa ja helpottaa harjoittelijan työntekoa. Harjoittelun aikana tulee koko ajan niin paljon uutta tietoa, että on mahdotonta sisäistää kaikkea kerralla. Uutta opittavaa tulee siinä määrin, että kaikki tieto ei ehdi jäämään päähän. Tämän takia esimerkiksi rikosnimikkeitä sekä muita lainsäädännöllisiä asioita joutuu tarkastamaan usein lakikirjasta. Tämä taas johtaa toiminnan hidastumiseen. Rikosprosessuaaliset pakkokeinot ovat yksi näistä lakikirjasta tarkistettavista asioista. Rikosprosessuaalisia pakkokeinoja käytetään päivittäin poliisin perustyössä. Mieleeni tulikin tehdä opinnäytetyö pakkokeinoista ja samalla tuottaa produkti, joka auttaa harjoittelijoita ja miksi ei myös kokeneempia poliisimiehiä suoriutumaan työstään tehokkaammin.

Pohtiessani opinnäytetyön aihetta kävi ajatuksissani useampikin eri vaihtoehto. Päädyin kuitenkin tekemään pakkokeino-ohjeen harjoittelijoille, koska koin oppaalle olevan tarvetta. Kuten Hakala mainitsee kirjassaan *Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille* (2004, 29–30) ”Työsi aiheen tulisi olla sopivalla tavalla ajankohtainen ja tärkeä. Sinun kannattaa tarkentaa katseesi kohteisiin, jotka selvästi kaipaavat kehittämistä.” Mielestäni opinnäytteeni aihe on niin kauan ajankohtainen, kun poliisi käyttää työssään pakkokeinoja. Jos pakkokeino-ohje sujuvoittaa ja nopeuttaa työntekoa, uskoisin sille olevan tarvetta. Vastaavasta aiheesta ei ole tehty opinnäytetyötä eikä ohjetta aiemmin. Aiheesta itsessään tiedän etukäteen jo jonkin verran koulutuksen ja työharjoittelun kautta, mutta uutta opittavaakin löytyy varmasti paljon.

1.2 Tarkoitus ja tavoite

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä selkeä ohje yleisimpien rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöstä poliisissa. Tavoitteena on, että ennen pakkokeinon käyttöä poliisimiehen ei tarvitse etsiä lakikirjasta pakkokeinon käytön edellytyksiä, vaan kaikki tarvittava löytyy tästä ohjeesta. Ohjeen on tarkoitus olla myös helposti mukana kannettava, helppolukuinen ja hyvin jäsenneily. Ohje voisi olla tutkijan pöydällä tai kenttämiehen rintataskussa, josta tämä voi nopeasti katsoa tarvittavat tiedot esimerkiksi ennen pakkokeinon käytön perustelemista tutkinnanjohtajalle tai yleisjohtajalle.

Poliisin työssä tarvitaan laaja käsitys lainsäädännöstä ja määräyksistä, jotta tehtävät suoritetaan lain edellyttämällä tavalla niin, että asiakkaan sekä poliisimiehen oikeusturva säilyy. Oikean tiedon löytämisen helpottamiseksi poliisissa on tehty monia ohjeita ja muistioita, jotka tehostavat ja nopeuttavat poliisin työtä. Opinnäytetyöni produktin tavoite on olla tällainen työtä helpottava ohje.

Keskustelin aiheestani opiskelukavereideni kanssa, jotka olivat sitä mieltä, että rikosprosessuaalisten pakkokeinojen ohjeelle olisi käyttöä. Työharjoittelussa kestää aikansa, että oppii ja muistaa pakkokeinojen käytön edellytykset. Produktia voisi käyttää ”lunttilappuna” työn sujuvoittamiseksi.

1.3 Aiheen rajaus

Rajaaminen vaatii aina hankkeen tarkastelua monesta suunnasta ja monenlaisten rajausehdotusten koeponnistamista. (Hakala 2004, 65). Aiheen rajaus oli haastavaa. Toisaalta halusin saada produktiin kaikki yleisimmin poliisintyössä käytettävät rikosprosessuaaliset pakkokeinot toisaalta, mitä enemmän pakkokeinoja käsittelen, sitä laajemmaksi raportti paisuu ja aihetta ei ole mahdollista analysoida niin syvällisesti.

Aiheanalyysissä tärkein pohdittava osa-alue on opinnäytetyön kohderyhmä ja kohderyhmän mahdollinen rajaus. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuote, tapahtuma, opastus tai ohjeistus tehdään aina jollekin tai jonkun käytettäväksi, koska tavoitteena on joidenkin ihmisten osallistuminen toimintaan, tapahtumaan tai toiminnan selkeyttäminen oppaan tai ohjeistuksen avulla. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 38.) Tämän opinnäytteen ja produktin kohderyhmä on työharjoittelussa olevat nuoremmat konstaapelit. Aiheen rajausta pitää miettiä kohderyhmän

näkökulmasta. Mitkä pakkokeinot olisin itse nähnyt tarpeelliseksi pakkokeino-ohjeeseen ollessani työharjoittelussa? Mielestäni ohjeesta tulee löytyä yleisimmin käytetyt pakkokeinot, vaikka niitä olisikin vähän enemmän ja tästä syystä teoreettisen viitekehysten tarkempi analyysi pakkokeinoista kärsisi.

Rajauksessa käytin apuna Helsingin poliisilaitoksen tutkinnanjohtajan asiantuntijahaastattelua. Kysyin häneltä yleisimmin käytetyistä rikosprosessuaalisista pakkokeinoista ja tämän perusteella katsoin, mitkä pakkokeinot koin välttämättömäksi osaksi tulevaa produktia. Mietin myös omaa harjoittelua ja mitä pakkokeinoja jouduin siellä käyttämään. Näiden seikkojen perusteella päädyin käsittelemään seuraavia pakkokeinoja työssäni:

poliisimiehen kiinniotto-oikeus, pidättäminen, takavarikko, yleinen kotietsintä, paikanetsintä, laite-etsintä, henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus. Pakkokeinolain 10 luvun salaisia pakkokeinoja ei tässä työssä käsitellä lainkaan. Salaiden pakkokeinojen käyttö tulee kyseeseen vain vaativammassa rikostutkinnassa ja törkeimmissä rikosnimikkeissä. Näin ollen salaisia pakkokeinoja käytetään vain harvoin perusrikostutkinnassa tai valvonta- ja hälytystoiminnassa.

Edellä mainittujen pakkokeinojen lainsäädännöllistä pohjaa käsitellään tarkemmin luvussa 2 rikosprosessuaaliset pakkokeinot. Lainsäädännöllistä viitekehystä käsitellään vain niiden pakkokeinojen osalta, jotka päätyivät lopulliseen ohjeeseen. Työn ulkopuolelle jätetään koh-
tia, joita poliisimiehen ei ole välttämättömää tietää pohtiessaan pakkokeinon käyttöä. Keskeisimmät asiat, kuten pakkokeinojen käytön edellytykset, käydään läpi tarkemmin ja syvennytään lain esitöihin lähemmin.

1.4 Toiminnallinen opinnäytetyö

Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö voi olla joko tutkimuksellinen tai toiminnallinen. Tämä työ on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyö koostuu raportista ja produktista. Yhtenä toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena ja tavoitteena on osoittaa kykyä yhdistää teoreettista tietoa käytännölliseen ammatilliseen taitoon. Teoriasta nousevien käsitteiden avulla pyritään toteuttamaan käytännön ratkaisuja, joiden avulla pystytään kehittämään alan ammattikulttuuria ja saamaan tällä tavoin hyötyä organisaatiolle. (Vilka & Airaksinen, 2004, 41–42.)

Kehittämishankkeen (toiminnallinen opinnäytetyö) tuloksena syntyy tuotos, joka sisältää uuden tiedon lisäksi palvelun, tuotteen, oppaan, mallin, toimintatavan tai minkä tahansa sellaisen innovaation, joka on aikaisempaa parempi tai kokonaan uusi. Tässä toiminnallinen opinnäytetyö eroaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä, jonka tavoitteena on tuottaa tutkimuksen tekemisen säännöin uutta tietoa tilaajalle, työyhteisölle tai tekijälle itselleen. (Salonen 2013, 19,26.) Olennaista ja yhteistä on paitsi tuottaa uutta tietoa myös pyrkiä tutkimisen avulla mahdollisimman reaaliaikaisesti erilaisten asiointilojen muutokseen edistämällä ja parantamalla niitä tavalla tai toisella. (Kuula 2001, 11).

Tämän opinnäytteen lopputuotteena syntyy pakkokeino-ohje, joka on suunnattu poliisin työharjoittelussa oleville. Produktin teoreettista viitekehystä käydään läpi tarkemmin seuraavassa luvussa. Raportin lopussa pohditaan tarkemmin koko opinnäyteprosessia, käydään läpi produktin tekemiseen liittyviä seikkoja, katsotaan saavutettiinkö opinnäytetyölle asetetut tavoitteet sekä pohditaan omaa työskentelyä ja oppimista.

Toiminnallisena opinnäytetyönä toteutettu tapahtuma, tuote, opas tai ohjeistus ei vielä riitä ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi. Ammattikorkeakouluopintojen idea on, että osoitat kykeneväsi yhdistämään ammatillisen teoreettisen tietosi ammatilliseen käytäntöön, kykenet pohtimaan alan teorioiden ja niistä nousevien käsitteiden avulla kriittisesti käytännön ratkaisuja ja kehittämään niiden avulla oman alan ammattikulttuuria. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 41–42.)

Toiminnallisen opinnäytetyön raportti on teksti, josta selviää, mitä, miksi ja miten olet tehnyt, millainen työprosessi on ollut sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin olet päätenyt. Raportista ilmenee myös se, miten omaa prosessiasi, tuotostasi (tuote, teko, tapahtuma, työnäyte) ja oppimistasi arvioit. Lukija voi raportin perusteella päätellä, miten olet opinnäytetyössäsi onnistunut. Opinnäyte on sekä ammatillisen, että persoonallisen kasvusi väline ja kertoo lukijalle ammatillisesta osaamisestasi. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 65.)

Opinnäytetyöraportissa tuotos voidaan sijoittaa sen loppuun tai se voi olla myös erillinen liiteosa raportissa. Tärkeää on ymmärtää, että raportti on kirjallinen esitys hankkeesta, jonka tuloksena on syntynyt erityinen ja itsenäinen tuotos. Raportin on siis oltava enemmän kuin pelkkä tuotos – se on kokonaiskuvaus kehittämistoiminnan ymmärtämisestä, alakohtaisesta ammatillisuudesta, ammattikorkeakoulun innovatiivisuudesta ja tekijän omasta oppineisuudesta (Salonen 2013, 26.)

Tämän opinnäytetyön tekemisessä on käytetty apuna Anu Haikansalon ja Timo Koranderin Poliisiammattikorkeakoululle tekemää Opinnäytetyöohjetta (5/2017). Työn rakenne, kirjoitusasu ja muut muotoseikat on pyritty kirjoittamaan ohjeen antamien raamien mukaan.

2 RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKKEINOT

Opinnäytetöihin sisältyy aina teoreettinen viitekehys, jonka voidaan katsoa olevan katsastus opinnäytetyön aiheen teoriasta, ilmiöstä ja aiheesta aikaisemmin tehdystä tutkimuksesta. (Kananen 2010, 44). Tässä osiossa käydään läpi rikosprosessuaalisten pakkokeinojen lainsäädännön perustaa. Pakkokeinoihin perehdytään syvemmin ja niitä käydään läpi kirjallisuuden, lainsäädännön sekä hallituksen esitysten ja mietintöjen pohjalta. Osion tarkoitus on selventää lukijalle mitä tarkoittavat rikosprosessuaaliset pakkokeinot, mitkä ovat niiden käytön edellytykset ja mitä seikkoja poliisimiehen tulee tietää ennen pakkokeinon käyttöä. Osiossa käydään läpi ainoastaan lopulliseen produktiin päätyviä pakkokeinoja sekä niiden lainsäädäntöä siltä osin, kun se on tarpeellista poliisimiehen pohtiessa pakkokeinon käyttöä. Opinnäytetyö on silta teoriamaailman ja käytännön eli empirian välillä jonkin ilmiön ymmärtämiseksi tai ongelman ratkaisemiseksi. Teoria on keino hahmottaa käytäntöä. (Kananen 2012, 12.)

Pakkokeinot jaetaan perinteisesti rikos-, siviili- ja hallintoprosessuaalisiin pakkokeinoihin. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 183). Tässä työssä käydään läpi ainoastaan rikosprosessuaalisia pakkokeinoja ja niiden käyttöä poliisin näkökulmasta. Pakkokeinoilla puututaan ihmisen perustuslaissa säädettyihin perusoikeuksiin, joten niiden käytön tulee perustua aina tarkasti lakiin. Pakkokeinojen kohteena olevia perusoikeuksia ovat henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus, yksityiselämän ja kotirauhan suoja, viestintäsalaisuus sekä omaisuuden suoja. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 185).

Esitutkintaan ja pakkokeinojen käyttöön liittyvät myös perustuslain säädökset ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Näistä tärkeimpiä ovat Europan neuvoston ihmisoikeussopimus (EIS) ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus) sekä Euroopan unionin perusoikeuskirja. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 15)

Poliisin tai muun turvallisuustehtäviä suorittavan virkamiehen oikeutta suorittaa laissa säännetyjä pakkokeinoja vastaa kohteena olevan henkilön velvollisuus alistua tällaiseen toimenpiteeseen. Laissa säädetään myös eräistä pakkokeinojen käytön ja niihin liittyvien yksittäisten virkatoimien tehosteista. Kysymykseen voivat tulla yhtäältä virkatoimintaa suojaavat rikosoikeudelliset säännökset ja toisaalta virkamiehen oikeus tarvittaessa toteuttaa pakkokeino fyysistä voimaa käyttäen eli voimakeinoin. (Helminen ym. 2014, 736–737.)

Termi ”pakkokeino” sisältää jo kielellisesti sen ajatuksen, että toimenpide tarvittaessa voidaan toteuttaa pakolla eli fyysistä voimaa käyttäen tai sillä uhkaamalla. Näin on asia myös lainsäädäntömme mukaan. Pakkokeinojen olemukseen ei tosin välttämättömänä ainesosana kuulu niiden toteuttaminen voimakeinoin. Pakkokeinot voidaan kuitenkin tarvittaessa toteuttaa myös fyysistä pakkoa käyttäen. (Helminen ym. 2014, 737.)

2.1 Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen määritelmä

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot ovat toimenpiteitä, joilla puututaan yksilön lailla suojattuihin oikeushyviin rikosprosessin häiriöttömän kulun turvaamiseksi ja saattamiseksi aineellisesti oikeaan tulokseen. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen tärkeimmät tunnuspiirteet ovat seuraavat:

-Pakkokeinoilla puututaan yksilön lailla, usein perustuslain säännöksillä suojattuihin oikeushyviin (etuuksiin). Tämä voidaan useissa tapauksissa toteuttaa myös välitöntä fyysistä pakkoa käyttäen.

-Pakkokeinojen käyttäminen edellyttää rikosta tai epäiltyä rikosta.

-Pakkokeinon käyttöön ryhdytään rikosprosessuaalisessa tarkoituksessa. Tarkoituksena voi olla:

- Turvata rikosprosessin häiriötön kulku, ennen muuta estämällä rikoksesta epäillyn, syytetyn tai tuomitun pakeneminen.
- Ottaa talteen ja varmistaa todisteita prosessin kohteena olevasta rikoksesta.
- Varmistaa rikoksella loukatun oikeustilan palautuminen ennalleen (restituutio) tai rikokseen perustuvan vahingonkorvausvaateen täytäntöönpano (reparaatio).
- Varmistaa rikoksen tuottaman hyödyn poisottaminen ja muiden menettämisseurauksista (konfiskaatiota) koskevien vaateiden täytäntöönpano.

- Estää rikollisen toiminnan jatkuminen. (Helminen ym. 2014, 721.)

Tärkein rikosprosessuaalisia pakkokeinoja koskeva yleislaki on pakkokeinolaki (PKL, 806/2011). Pakkokeinolakia sovelletaan PKL 1 luvun 1 §:n mukaan pakkokeinojen käyttöön ja käytön edellytyksiin, jollei muualla laissa toisin säädetä (Tolvanen & Kukkonen 2011, 183.)

Lähtökohtana on, että pakkokeinolain sallimat toimenpiteet on tarkoitettu käytettäväksi epäillyn rikoksen oikeudellista selvittämistä varten esitutkinnassa (käytäntötarkoitussidonnaisuus). Edellä mainitusta voidaan katsoa seuraavan, että pakkokeinolain soveltamisen edellytyksenä on vähintään syytä epäillä -kynnys. (Rantaeskola (toim.) 2014, 28.)

2.2 Yleiset säännökset

Pakkokeinolain 1 luvussa säädetään yleisistä säännöksistä. Seuraavassa käydään näistä säännöksistä läpi suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate. Nämä periaatteet tulee ottaa aina huomioon pakkokeinoja käytettäessä.

2.2.1 Suhteellisuusperiaate (PKL 1:2 §)

Pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806).

Ajatus suhteellisuusperiaatteesta eräänlaisena yleisperiaatteena johtuu siitä, että se voi tulla sovellettavaksi niin itsenäisenä periaatteena kuin useissa tilanteissa muiden periaatteiden rinnalla. Suhteellisuusperiaatteella on alkujaankin tarkoitettu sitä, että tiettyä pakkokeinoa saa käyttää vain, jos sen käytöllä saavutettava etu tai tavoiteltava päämäärä on järkevissä suhteissa pakkokeinon aiheuttamiin haittoihin tai vastakkaisiin etuihin tai arvoihin. (Rantaeskola (toim.) 2014, 31.)

2.2.2 Vähimmän haitan periaate (PKL 1:3 §)

Pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi.

Pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Vähimmän haitan periaatteeseen liittyy se, että mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan rikoksesta epäilty tai muuta toimenpiteen kohteeksi joutuvaa henkilöä tulisi kuulla toimenpiteen edellytyksiä harkittaessa niissäkin tapauksissa, joissa kuulemisesta ei nimenomaisesti säädetä. Usein toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä voi olla edellytysten arvioinnin kannalta olennaisia tietoja, jotka liittyvät nimenomaan pakkokeinon käytöstä aiheutuvaan haittaan. Kuuleminen voi esimerkiksi koskea myös pidättämisen kohtuullisuuden arviointia. (HE222/2010 vp, 245.)

Olennaisella tiedolla haittojen arvioinnissa tarkoitetaan muun muassa pakkokeinojen kohteena olevan henkilön terveydentilaan, työhön, perhetilanteeseen tai opiskeluun liittyviä sellaisia olosuhteita, jotka otetaan huomioon harkittaessa esimerkiksi vapaudenmenetyksen kestoa tai vaihtoehtoisten lievempien pakkokeinojen käyttöä. Kuuleminen voi esimerkiksi koskea vapaudenmenetyksen keston kohtuullisuuden arviointia. Kohtuullisuutta arvioidessa voidaan verrata pakkokeinoilla saavutettavia etuja esimerkiksi siihen, että henkilö voi menettää opiskelupaikkansa. (Tolvanen & Kukkonen 2011, 195.)

2.2.3 Hienotunteisuusperiaate PKL 1:4 §)

Pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja toimittava muutenkin hienotunteisesti. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806).

Periaate liittyy siihen, että pakkokeinojen käyttäminen saattaa tulla ulkopuolisten tietoon. Pakkokeinojen käytöstä voidaan tehdä johtopäätöksiä niiden kohteena oleviin henkilöihin kohdistuvista rikosepäilyistä. Hienotunteisuusperiaatetta voidaan myös pakkokeinojen käytön puolella pitää itsenäisenä periaatteena siitä huolimatta, että henkilön joutumisesta epäilynalaiseksi saattaa myös aiheutua hänelle edellisessä pykälässä tarkoitettua vahinkoa tai haittaa. (HE222/2010 vp, 245.)

Pykälän soveltamisessa voitaisiin ottaa huomioon samanlaisia näkökohtia kuin sovellettaessa hienotunteisuusperiaatteen sisältävää esitutkintalain 4 luvun 6 §:ää. Tämä tarkoittaa esimerkiksi henkilöön ikään tai terveydentilaan taikka häveliäisyysnäkökohtiin liittyvien seikkojen huomioonottamista. (HE222/2010 vp, 245.)

2.3 Poliisimiehen kiinniotto-oikeus (PKL 2:1 §)

Pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n mukaan poliisimies saa rikoksen selvittämistä varten ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn.

Poliisimies saa myös ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Poliisimies saa lisäksi ottaa tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan aikana kiinni vastaajan, jonka vangitsemista on vaadittu tuomitsemisen yhteydessä, jos kiinniottaminen on tarpeen hänen poistumisensa estämiseksi.

Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättäminen voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Kiinnioton jatkuminen yli 12 tuntia edellyttää pidättämisen edellytysten olemassaoloa. (Pakkokenolaki 22.7.2011/806)

Oman kokemuksen mukaan, kun poliisimies ottaa rikoksesta epäillyn kiinni rikosperusteisesti useimmiten pykälän kohta on verekseltään tai pakenemasta tavattu rikoksesta epäilty tai ilman pidätysmääräystä, mutta pidättämisen edellytykset ovat olemassa ja pidättäminen voisi muuten vaarantua. Verekseltään tai pakenemasta tavattu rikoksesta epäilty tulee usein kyseeseen esimerkiksi myymälävarkaan kohdalla, jonka vartija on ottanut kiinni tapahtumapaikalta. Toinen kohta edellyttää poliisimieheltä tietoa, mitkä ovat pidättämisen edellytykset, jotta hän voi perustella kiinnioton pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Pidättämisen edellytyksistä tarkemmin kerrotaan seuraavassa kappaleessa 2.4.

Aiemmin poliisin toimivaltuus on perustunut kiinniottamisessa osittain jokamiehen kiinniotto-oikeuteen. Nyt poliisia koskevat toimivaltuudet ovat samassa pakkokeinolain 2 luvun 1 §:ssä. Säännöksen ensimmäisen momentin sisältö vastaa käytännössä aiemmin jokamiehen kiinniotto-oikeuden kautta määriteltyä toimivaltaa. (Rantaeskola (toim.) 2014, 39.)

Jos kiinniottamisen on tehnyt muu kuin pidättämiseen oikeutettu virkamies, lähinnä poliisi-konstaapeli, hänen on viipymättä ilmoitettava siitä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on päätettävä mahdollisesta pidättämisestä. Henkilöä saadaan näin ollen rikosperusteella pitää esitutkintaviranomaisen huostassa yli 24 tuntia vain pidättämiseen oikeutetun virkamiehen PKL 2:5:ssä säädetyin edellytyksin tekemän pidättämisspäätöksen perusteella. Kiinni otetulle ja pidätetylle on heti ilmoitettava kiinniottamisen ja vastaavasti pidättämisen syy (PKL 2:4,1 ja 10,1) ja tietenkin selkeästi myös se, että hänet on otettu kiinni tai pidätetty. (Helminen ym. 2014, 797.)

Kiinniottaminen itsenäisenä pakkokeinona sisältää henkilön tosiasiallisen valtaan ottamisen, hänen kuljettamisensa poliisiasemalle tai muuhun esitutkinnan suorittamispaikkaan sekä siellä hänen henkilöllisyytensä selvittämisen ja kuulustelunsa sekä muun häneen mahdollisesti kohdistettavan esitutkintatoimenpiteen suorittamisen. Hän saattaa joutua esimerkiksi ryhmätunnistuksen kohteeksi taikka häntä voidaan pyytää tunnistamaan henkilöitä tai esineitä. (Helminen ym. 2014, 800.)

Rikoksenteijä tavataan ”verekseltä”, jos hänet tavoitetaan rikosta tekemästä tai heti teon jälkeen tekopaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä taikka jos keskeytymätön takaa-ajo on silloin aloitettu. ”Pakenemasta” tekijä on tavattu silloinkin, kun häntä ei ole tavattu aivan verekseltä, mutta olosuhteet osoittavat, että pakenemassa oleva henkilö on vähän aikaisemmin todennäköisesti tehnyt rikoksen. Oikeus kiinniottamiseen on myös silloin, kun rikoksen uhri tai silminnäkijä on ajamassa takaa rikoksesta epäiltyä (”Ottakaa varas kiinni!”) jäljempänä selostetun yleisen kiinniotto-oikeuden nojalla (2:2). Säännöstä lienee tulkittava niin, että poliisimiehellä, mutta myös yksityishenkilöllä, on oikeus kiinniottamiseen silloinkin kun hän, havaittuaan verekseltä tai saatuaan tietoonsa kuka tekijä on, myöhemmin tapaa asianomaisen henkilön pakenemassa. Edellytyksenä lienee, että rikoksenteosta on kulunut vain tunteja eikä vuorokausia. (Helminen ym. 2014, 805.)

Tässä yhteydessä on hyvä mainita myös kiinniottamiseen ja pidättämiseen liittyvästä yhteydenpidon rajoittamisesta. Vaikkakaan se ei ole yksi produktissa käsiteltävistä pakkokeinoista, liittyy se vahvasti edellä mainittuihin pakkokeinoihin. Poliisimiehen olisi hyvä olla tietoinen yhteydenpidon rajoittamiseen liittyvistä seikoista voidakseen esittää sitä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:ssä kerrotaan yhteydenpidon rajoittamisen edellytykset seuraavasti: Esitutkinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni

otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 9 luvun 7 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

2.4 Pidättäminen (PKL 2:5 §)

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos:

- 1) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;
- 2) rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:
 - a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
 - b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
 - c) jatkaa rikollista toimintaa;
- 3) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; tai

4) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen on muuten 1 momentissa säädetty edellytykset ja epäilyn pidättäminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa pidättää.

(Pakkokeinolaki 22.7.2011/806).

Pidättämisen edellytysten pykälä ei omasta mielestäni ole yksinkertaisimmasta päästä. Välillä tuntuukin, ettei kokeneillakaan poliisimiehillä ole pidättämisen edellytykset hallussa. Esimerkiksi pidättämisen erityiset edellytykset (paonvaara, jälkienpeittämisvaara ja rikosten jatkamisvaara) osaavat kaikki kyllä luetella, mutta kysyttäessä missä käytännön tilanteessa nämä tulisivat kyseeseen, harva osaa kertoa. Toisaalta se on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vastuulla kertoa mikä kohta tulee kyseeseen, mutta poliisimiehenkin tulee nämä tietää, jotta hän voi edes ehdottaa kiinniottoa pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tällä perusteella. Pidättämisen erityisiä edellytyksiä on avattu myöhemmin tässä luvussa konkreettisten esimerkkien kautta.

Pidättäminen on pakkokeino, jolla rikoksesta epäillyltä riistetään vapaus joksikin aikaa pitämällä häntä säilössä esitutkinnan turvaamiseksi ja/tai hänen mahdollista myöhempää vangitsemistaan varten. Pidättäminen voi koskea vain rikoksesta epäiltyä, joskus myös jo syytettynä olevaa. Edellä alajaksoissa ja on selostettu kiinniottamisen enimmäisaikoja: rikoksesta epäilty on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta tai esitutkintaan saapumisesta päästettävä vapaaksi tai pidätettävä, jos siihen on edellytykset ja vapaudenmenetyksen jatkaminen on välttämätöntä (ETL 6:5,2 ja PKL 2:1,3).

Pidättämisen tarkoituksena on lähes poikkeuksetta esitutkinnan turvaaminen estämällä rikoksesta epäiltyä pakenemasta, vaikeuttamasta tutkintaa tai jatkamasta rikollista toimintaansa. Joskus pidättäminen voi tulla kysymykseen hänen pakonsa estämiseksi asian jo tultua tuomioistuimen käsiteltäväksi, jolloin pidättäminen on tuomioistuinkäsittelyä varmistava toimenpide. (Helminen ym. 2014, 825)

Tutkinnalliselta kannalta rikoksesta epäillyn pidättäminen on arvokasta aikaa esitutkinnan suorittamiselle. Pidättämisen aikana rikoksesta epäiltyä voidaan kuulustella useamman

kerran. Tutkijoilla on enemmän aikaa miettiä, miten esitutkintaa lähdetään viemään eteenpäin esimerkiksi kotietsintöjen tai kuulustelujärjestyksen osalta. Rikoksesta epäillyn ollessa pidätettynä hän ei pääse vaikuttamaan todisteisiin tai esimerkiksi sopimaan yhtenäistä tarinaa mahdollisten rikoskumppanien kanssa. Useimmiten esitutkintatoimenpiteet painotetaan juuri siihen hetkeen, kun epäilty on kiinniotettuna tai pidätettynä.

Rikosprosessioikeuden opetuksessa pidättämisen ja vangitsemisen edellytykset on vanhaan jaoteltu yleisiin edellytyksiin, joiden tulee olla käsillä kaikissa tapauksissa, sekä erityisiin edellytyksiin, joita on useita vaihtoehtoja tilanteen mukaan ja joista jonkin edellytysvaihtoehdon tulee täytyä. Käsitepari mainitaan myös HE:ssä 14/1985. Vaikka edellytykset voidaan selostaa ilman tätä kahtiajakoakin, se helpottaa näiden monipolvisten edellytysten hahmottamista. Pidättämisen yleiset edellytykset ovat seuraavat:

Todennäköisin syin voidaan epäillä, että

1. on tehty rikos ja
2. pidätettävä henkilö on syyllistynyt tuohon rikokseen. (Helminen ym 2014, 826.)

Vaikka todennäköisyyskynnys ei ylittyisi, mutta henkilöä kuitenkin on syytä epäillä rikoksesta, hänet voidaan pidättää, jos pidättämiseen muutoin on jäljempänä selostettavat erityiset edellytykset ja epäillyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää (PKL 2:5,2). (Helminen ym. 2014, 827.)

Säännösten soveltaminen edellyttää, että todella on odotettavissa konkretisoitavissa olevaa lisäselvitystä. HE:ssä 14/1985 lausutaan siitä esimerkkeinä avaintodistajan tavoittaminen, rikospaikantutkinnan loppuunsaattaminen, kriminaalitekniset tutkimukset ja muunlaisen asiantuntijalausannon hankkiminen. Aikaa voidaan tarvita enimmäispidätysaikaa enemmän myös silloin, kun on useita epäiltyjä, joita on kuulusteltava, tai kun on suoritettava useita esitutkintatoimenpiteitä. Kun selostettuun säännökseen turvaudutaan, on pidättämispäätöksen tekijän jälkikäteen pystyttävä perustelemaan menettelyään tekemällä todennäköiseksi, että tietty yksilöitävissä oleva lisäselvitys oli odotettavissa. Jos tällaista ei sitten saada tai se ei tue aikaisempia epäilyjä, tulee yleensä kysymykseen pidätetyn päästäminen vapaaksi. (Helminen ym. 2014, 827.)

PKL 2:6:ssa on säännös myös pidättämistä rajoittavasta ”negatiivisesta” yleisestä edellytyksestä, nimittäin kohtuusnäkökohtien huomioon ottamisesta. Lainkohdassa säädetään, ettei ketään saa pidättää, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai

muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi. Pidättäminen on asian laadun johdosta kohtuutonta silloin, kun todennäköinen rangaistus on vain sakkorangaistus. Epäillyn iän huomioon ottaminen tarkoittaa ennen muuta alle 18-vuotiasta, mutta toisaalta myös iäkästä henkilöä. Alle 18-vuotiaan pidättäminen saa tulla kysymykseen vain, jos siihen on erittäin painavia syitä. Muita huomioon otettavia seikkoja ovat vakava sairaus taikka raskaustila samoin kuin se, että henkilö on yksinhuoltaja ja että hänellä on pieniä lapsia huollettavinaan. Näissä tapauksissa voidaan lievempänä vaihtoehtona turvautua matkustuskieltoon. (Helminen ym. 2014, 827.)

PKL 2:5,1:ssä pidättämisen erityiset edellytykset on jaoteltu neljään vaihtoehtoiseen kohtaan. Näistä 2 kohta sisältää erityiset edellytykset säännönmukaisessa tapauksessa.

Pidättämisen erityiset edellytykset säännönmukaisessa tapauksessa ovat seuraavat (PKL 2:5,1:n 2 kohta):

1. Pidättämisperusteena olevasta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja
2. epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän
 - a.) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (paonvaara),
 - b.) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniin (jälkienpeittämisvaara eli kolluusiovaara), tai
 - c.) jatkaa rikollista toimintaa (rikosten jatkamisvaara). (Helminen ym. 2014, 828.)

Rantaeskola (toim.) avaa erityisiä edellytyksiä Pakkokeinolaki-kommentaarissa (2014, 49) seuraavasti: Paon vaaralla tarkoitetaan tilannetta, jossa epäilty lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Lain mukaan viittaessa henkilökotaisiin olosuhteisiin tulee kyseeseen, onko epäillyllä vakituinen asunto, työpaikka. Tähän liittyvät myös hänen perhesuhteensa ja muut sosiaaliset sidonnaisuutensa, sekä hänen aikaisempi elämänsä ja käyttäytymisensä. Paon vaara on olemassa, mikäli epäilty on tavattu pakosalta, yrittänyt paeta, ilmaissut pakoaikeensa tai tehnyt pakovalmisteluja. Pakonemiseen viittaa myös se, että epäilty ei ole tavoitettavissa asunnoltaan tai on poissa työpaikaltaan syytä ilmoittamatta. Esitutkinnan ja oikeudenkäynnin karttaminen voi ilmetä niin, että epäilty ilman hyväksyttävää syytä jättää saapumatta esitutkintaan tai oikeudenkäyntiin.

Esimerkkinä mainitaan, että asianomainen henkilö piileskelee asuinpakkakunnallaan esimerkiksi jonkun tuttavansa luona, naamioituu tuntemattomaksi tai käyttää valeasua tai ilmoittaa väärät henkilötiedot.

Pakkokeinolaki-kommentaarissa (s.49) jatketaan: Vaikeuttamisvaaralla tarkoitetaan, että epäilty vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniin (vaikeuttamisvaaran lisäksi käytetään nimitystä jälkienpeittämisvaara tai kolluusiovaara.) Peruste on usein suurimmillaan esitutinnan alkuvaiheessa. Kysymykseen tulee joko esinetodisteisiin vaikuttaminen tai kätkeminen taikka sellaisiin henkilöihin vaikuttaminen, joita saatetaan kuulla esitutkinnassa asian selvittämiseksi. Esimerkkinä voidaan mainita rikosjälkien sotkeminen, tekovälineen tai rikokseen liittyvien asiakirjojen hävittäminen sekä rikoksen kautta saadun omaisuuden kätkeminen. Ajallisesti jälkien peittäminen tulee usein kyseeseen heti tai melko pian rikoksen tapahtumisen jälkeen. Jonkin todisteen merkitys saattaa kuitenkin paljastua vasta myöhemmin, ja tutkinnan sotkeminen voi liittyä tällöin vaikka vasta syyttäjän aloitteesta tehtäviin täydentäviin tutkintatoimiin. Myös kuultaviin henkilöihin vaikuttaminen voi ilmetä vasta myöhemmin, esimerkiksi syytteen tultua vireille tai oikeudenkäynnin aikana. Kysymykseen tulevat todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniin kohdistuva uhkailu, taivuttelu sekä muunkinlainen manipulointi, esimerkiksi sopiminen tietynsisältöisestä valheellisesta kertomuksesta.

Pakkokeinolaki-kommentaarissa (s.50) jatketaan: Rikosten jatkamisvaaralla tarkoitetaan tilannetta, että epäillyn voidaan arvioida tekevän uusia rikoksia. Arvioitaessa jatkamisvaaraa tekijän aikaisempi rikollisuus ja nopea uusiminen ovat tärkeitä arviointikriteerejä. Pelkkiä rikosrekisterin tietoja käyttämällä tätä perustetta ei yksistään sovelleta. Järjestäytyneen rikollisuuden osalta peruste on yleensä olemassa. Tulkinnanvaraista on ollut, että pitääkö odotettavissa olevan rikollisuuden olla samankaltaista, kuin se, josta epäilty aiotaan pidättää. Aiemman pakkokeinolain yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan nimenomaan, ettei tätä vaadita.

Koska pidättäminen on ankara pakkokeino, sen käyttäminen edellyttää, että epäilty rikos on tiettyä suuruusluokkaa. Normaalityilanteissa vaaditaan siis ensinnäkin, että voidaan pitää todennäköisenä tutkittavana olevan rikoksen täyttävän sellaisen rikoksen tunnusmerkistön, josta enimmäisrangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Edellä alakohdassa on tarkasteltu sellaisten säännösten tulkintaa, joissa rikosprosessuaalisen toimenpiteen sallittavuus on

kytketty rikoksen enimmäisrangaistukseen. Kysymykseen tulee käsillä olevien olosuhteiden varalta säädetyn rangaistusasteikon maksimi. (Helminen ym. 2014, 828–829.)

Toiseksi vaaditaan tietynlaisen vaaran olemassaolo. Kolme vaihtoehtoista vaaraedellytystä ovat (a) paonvaara, (b) jälkienpeittämisvaara (kolluusiovaara) ja (c) rikosten jatkamisvaara. Niistä ilmenee samalla kääntäen näiden pakkokeinojen tarkoitusperä: Rikosprosessuaalisen vapaudenriiston tarkoituksena on estää rikoksesta epäiltyä (a) pakenemalla välttämästä esitutkintaa, oikeudenkäyntiä ja rangaistuksen täytäntöönpanoa tai (b) hävittämästä todisteita tai sotkemasta tutkintaa muulla tavoin tai (c) jatkamasta rikollista toimintaansa. Paonvaara voi tulla kysymykseen koko rikosprosessin ajan. Jälkien peittämisvaara on suurimmillaan esitutkintavaiheessa, mutta vähenee usein silloin, kun näyttö on saatu kerätyksi ja varmistetuksi. Rikollisen toiminnan jatkamisvaara eroaa luonteeltaan kahdesta muusta. Jos rikoksesta epäilty pidätetään tai vangitaan tällä perusteella, kysymyksessä on preventiivinen toimenpide, jolla on osittain sama funktio kuin rangaistuksella. Tarkoituksena on ennen muuta rikoskierteen katkaiseminen. (Helminen ym. 2014, 829.)

Edellisessä kappaleessa kerrottujen vaaraedellytysten osalta pidättämisen edellytyksenä on, että rikoksesta epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä jonkin näistä vaaratekijöistä olevan käsillä. Tulee siis olla objektiivisia perusteita, jotka tapauksessa ilmenneiden seikkojen valossa yleisen elämäkokemuksen mukaan antavat aiheutta arvella, että epäilty pakenisi taikka välttelisi tai sotkisi esitutkintaa tai jatkaisi rikollista toimintaa, jollei häntä pidätettäisi. Pidättämistä kirjattaessa on tehtävä merkintä myös siitä, mikä näistä vaaratilanteista on pidättämisen perusteena. Joskus saattaa tulla kysymykseen kaksi tai jopa kolmekin perustetta. Jonkin näistä erityisistä edellytyksistä tulee olla käsillä myös silloin, kun epäilty pidätetään alempaa epäilykynnystä edellyttävän 2:5,2:n nojalla. (Helminen ym. 2014, 829.)

PKL 2:5,1:n 1, 3 ja 4 kohdassa säädetään kolmesta erityisestä pidättämistilanteesta. Ne ovat vaihtoehtoja edellisessä alakohdassa selostetuille säännönmukaisille edellytyksille.

Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn pidättäminen ja vangitseminen voivat tulla kysymykseen seuraavissa vaihtoehtoisissa tapauksissa:

1. rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin 2 vuotta vankeutta, tai
2. rikoksesta epäilty on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitetaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon, taikka

3. hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

(Helminen ym. 2014, 832.)

Jos kysymyksessä on tässä tarkoitettu ns. ylitörkeä rikos, jonka vähimmäisrangaistus on niinkin korkea kuin 2 vuotta vankeutta tai enemmän, pidättämispäätöksessä ei tarvitse erikseen todeta olevan syytä epäillä paonvaaran, jälkienpeittämiskaavan tai rikosten jatkamiskaavan olevan käsillä. (Helminen 2014, 832–833).

Toisessa vaihtoehtotapauksessa on kysymys henkilön pidättämisestä identifiointitarkoituksessa. Rikoksesta epäilty saadaan PKL 2:5,1:n 3 kohdan nojalla rikoksen suuruusluokkaan katsomatta pidättää, jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitetaan (yhteystietojaan) taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon. Väärien henkilö- tai yhteystietojen antamisen osalta epäilykynnys on korkea: edellytyksenä on, että epäilty on antanut ilmeisesti virheellisen tiedon. Käytännössä esitutkintaviranomainen tietenkin pyrkii tarkistamaan ilmoitetut henkilötiedot, jolloin ilmoituksen valheellisuus usein paljastuu nopeasti. Koska vapaudenriistoperusteita on tulkittava suppeasti, on syytä todeta, että tältä osin kysymykseen tulee vain nimen ja osoitteen ilmoittaminen, mutta eivät muut henkilötiedot. (Helminen ym. 2014, 833.)

Edellä olevaan liittyy PoL 2:1:n säännös, jonka mukaan poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa. Pykälästä ilmenevin edellytyksin poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen henkilöllisyytensä selvittämiseksi. Nyt tarkasteltavana oleva pidättämissäännös on eräänlainen ajallinen jatko tälle kiinniottotapaukselle niiden tilanteiden varalta, joissa 24 tunnin kuluessa ei onnistuta selvittämään rikoksesta epäiltynä kiinni otetun henkilöllisyyttä. Vaikka vangitseminenkin periaatteessa on mahdollinen, jollei henkilöllisyys pidätysaikanaakaan selviä, vangitseminen tällä perusteella on erittäin harvoin käytännössä tarpeen. Pidättämissäännös on PoL:n säännöstä suppeampi siinä suhteessa, että se koskee vain nimen ja osoitteen ilmoittamista. Käsiteltävänä oleva pidättämisperuste poistuu niin pian kuin pidätetyn nimi ja osoite on saatu selvitettyksi. Silloin pidätetty on heti päästettävä vapaaksi, jollei ole muuta perustetta hänen edelleen pidätettynä pitämiseensä. (Helminen ym. 2014, 834.)

Pidättäminen identifiointitarkoituksessa on hyvä esimerkki siitä, miten poliisimiehen tulee toimenpiteissään ottaa huomioon poliisilaki sekä pakkokeinolaki. Poliisimies tekee jatkuvasti pohdintaa minkä lainpykälän perusteella esimerkiksi kiinniotto tehdään. Pakkokeinolain käyttäminen edellyttää tehtyä rikosta ja rikosepäilyä. Poliisilain käyttö ei edellytä tapahtunutta rikosta, vaan kiinnioton voi tehdä esimerkiksi rikoksilta ja häiriöltä suojaamiseksi. Helmisen ym. edellä pohtima identifiointitarkoituksessa tehty pidätys näyttää sen, miten joissain tilanteissa pakkokeinolaki ja poliisilaki kulkevat käsi kädessä.

Kolmas vaihtoehto koskee rajattua tilannetta, jossa on kvalifioitu paonvaara. Tarkasteltavana olevan pykälän 4 kohdan nojalla saadaan rikoksesta epäilty pidättää rikoksen enimmäisrangaistuksesta riippumatta, jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. On huomattava, että maastapoistumisvaarasta tulee olla todennäköisyysnäyttö, eikä siihen riitä yksistään se, että pidätettävä on ulkomaalainen. PKL 1:3,4:ssä säädetystä kohtuusvaatimuksesta johtuu, että vähäisestä rikoksesta pidättäminen ei tällöinkään ole sallittua. (Helminen ym. 2014, 834.)

Pidättämisen yhteydessä on hyvä mainita muutama asia vangitsemisesta. Vaikka vangitsemista tuomioistuimelle esittää siihen oikeutettu virkamies eli yleensä tutkinnanjohtaja, poliisimiehenkin on hyvä olla tietoinen vangitsemiseen edellytyksistä. Vangitsemisen edellytykset ovat pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n mukaan seuraavat: Tuomioistuin saa vangitsemisvaatimuksen esittämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangittavaksi 5 §:n 1 momentissa säädetyn edellytyksin.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan vangita, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos vangitsemiseen muuten on 5 §:n 1 momentissa säädetyt edellytykset ja vangitseminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Jos epäilty on vangittu tämän momentin nojalla, on häntä koskeva vangitsemisasiä käsiteltävä uudelleen siten kuin 3 luvun 11 §:ssä säädetään. Vangitsemisvaatimuksen tekijän pyynnöstä tuomioistuin voi siirtää vangitsemisasiän uudelleen käsittelyn syyteasiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on heti ilmoitettava päätöksestään tälle tuomioistuimelle.

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty, jonka luovuttamista Suomeen tullaan pyytämään, saadaan vangita, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja jos epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden, luovuttamispyyntöön sisällytettävien rikosten

määrän tai laadun taikka muiden vastaavien seikkojen perusteella on syytä epäillä, ettei hän saavu vapaaehtoisesti Suomeen syytetoimenpiteitä varten.

Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa vangita. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

2.5 Takavarikko (PKL 7:1 ja 3 §)

PKL 7 luvun 1§:n mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että:

- 1) sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa;
- 2) se on rikoksella joltakulta viety; tai
- 3) se tuomitaan menetetyksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös tietoa, joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennusalustalla (data). Tässä luvussa asiakirjasta säädettyä sovelletaan myös datan muodossa olevaan asiakirjaan. (20.5.2016/357)

Tässä luvussa esineestä säädettyä sovelletaan myös aineeseen. Esineestä voidaan irrottaa osa takavarikoitavaksi todisteena käyttämisestä varten, jos tutkintatoimenpidettä ei voida muuten suorittaa ilman suuria vaikeuksia.

PKL 7 luvun 3§: mukaan asiakirjaa tai muuta 1 §:ssä tarkoitettua kohdetta ei saa takavarikoida eikä jäljentää, jos se sisältää tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n nojalla on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta.

Jos salassapitovelvollisuus tai -oikeus perustuu oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 tai 3 momenttiin tai 13, 14, 16 tai 20 §:ään, edellytyksenä kiellolle 1 momentissa säädetyn lisäksi on, että kohde on mainitussa lainkohdassa tarkoitettun henkilön tai häneen mainitun luvun 22 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön hallussa taikka sen hallussa, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus tai -oikeus on säädetty.

Takavarikoimis- tai jäljentämiskieltoa ei kuitenkaan ole, jos:

- 1) oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 tai 3 momentissa, 12 §:n 1 tai 2 momentissa, 13 §:n 1 tai 3 momentissa, 14 §:n 1 momentissa taikka 16 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, suostuu takavarikoimiseen tai jäljentämiseen;
- 2) oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö suostuu takavarikoimiseen tai jäljentämiseen;
- 3) tutkittavana on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta, ja tuomioistuin voisi tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä velvoittaa todistamaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n 3 momentin, 13 §:n 2 tai 3 momentin, 14 §:n 2 momentin taikka 20 §:n 2 momentin nojalla;
- 4) tutkittavana on rikos, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 9 §:n 3 momentin nojalla tuomioistuimessa ei olisi oikeutta tai velvollisuutta kieltäytyä todistamasta, eikä takavarikoitava tai jäljennettävä kohde ole mainitun luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitettun henkilön hallussa.

Asiakirja tai muu kohde saadaan edellä tässä pykälässä säädetyn estämättä takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se on joltakulta rikoksella viety tai että se tuomitaan menetetyksi. Asiakirja tai muu kohde saadaan pitää takavarikoituna tai jäljennettynä, jos sen irrottaminen tai erottaminen muusta takavarikon kohteesta ei ole mahdollista. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Edellä mainituissa takavarikkokielloissa viitataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun pykäliin. 17 luvun pykälissä mainittuja seikkoja ovat muun muassa:

- valtion turvallisuuden takia salassa pidettäviä
- vaitiolovelvollisuus tai salassapitovelvollisuus työnsä puolesta mm. virkamies, pappi, lääkäri, avustaja, tulkki
- lähisukulaissuhteessa asianosaiseen olevan ei tarvitse todistaa
- yleisön saataville toimitetun viestin lähdesuoja. Ei tarvitse todistaa siitä kuka on antanut viestin perusteena olevat tiedot tai julkaissut sen. (mm. joukkoviestimet, media)

Takavarikko on pakkokeino, jolla määrätty esine, omaisuus tai asiakirja otetaan viranomais-
ten haltuun tai erotetaan muuten haltijansa määräysvallasta, koska se voi olla todisteena ri-
kosasiassa, on viety joltakulta rikoksella tai voidaan tuomita valtiolle menetetyksi. Säännök-
set takavarikosta ovat PKL 7 luvussa. Takavarikko soveltuu myös teknisessä laitteessa tai
muussa vastaavassa tietojärjestelmässä tai tallennusalustalla olevan tiedon (datan) haltuun
ottamiseen. Laissa mainitaan vielä erikseen, että myös aine voi olla takavarikon kohteena
(esim. näyte palavasta nesteestä tai myrkytetyksi epäillystä kaivovedestä, alkoholijuoma as-
tioineen taikka huumausaine-erä). Takavarikoitava omaisuus voi olla esimerkiksi kiinteistö
tai pankkitilillä olevat varat. (Helminen ym. 2014, 967.)

Takavarikko on oman kokemukseni pohjalta yksi eniten käytetyimmistä rikosprosessuaali-
sista pakkokeinoista. Takavarikointia käytettiin niin valvonta- ja hälytyssektorilla kuin ri-
kostutkinnassakin. Ehkä yleisimmät tilanteet, joissa takavarikkoa käytettiin olivat huumais-
ainejutut sekä varkaus- ja näpistysjutut. Usein esimerkiksi verkkokellari varastelija jäädessä
kiinni hänen hallustaan löytyy erilaisia työkaluja, joita on käytetty rikosentekovälineinä.
Nämä työkalut takavarikoitiin, koska niitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa.

Takavarikon edellytyksenä on siis, että rikos on tehty tai että ainakin on syytä olettaa, että
se on tehty. Takavarikoimiseen voidaan ryhtyä jo silloin, kun se on tarpeen tutkittaessa, liit-
tyykö tiettyyn tapahtumaan rikos.

Takavarikon edellytyksenä ei sen sijaan pääsäännön mukaan ole, kuten lähes kaikissa muissa
pakkokeinoissa, että tutkittavana olevasta rikoksesta on säädetty tietty enimmäisrangaistus.
Jos esineen takavarikoiminen edellyttää esitoimenpiteenä esimerkiksi kotietsinnän tai hen-
kilöntarkastuksen toimittamista, vaaditaan tietysti, että näiden pakkokeinojen käyttämiseen
on edellytykset rangaistusrajoineen.

Esine voidaan takavarikoida myös muulta kuin rikoksesta epäillyltä. Samoin voidaan taka-
varikoida esimerkiksi hylättynä tai kätkeytyneenä löydetty esine, jonka omistajasta ei ole lain-
kaan tietoa.

PKL 7:1,2:n mukaan myös tieto voi olla takavarikon kohteena. Tiedolla tarkoitetaan dataa,
joka on teknisessä laitteessa tai muussa vastaavassa tietojärjestelmässä taikka sen tallennus-
alustalla. Se, mitä PKL:ssa säädetään asiakirjan takavarikoimisesta, koskee myös dataa.
(Helminen ym. 2014, 973.)

Kirjeiden, pakettien ja muun vastaavan lähetyksen takavarikoimisella puututaan siinä määrin
viestintäsalaisuuden suojaan, että sitä on PKL 7:5:ssa rajoitettu. Epäillylle tarkoitettu tai

häneltä lähtöisin oleva kirje, paketti tai muu vastaava lähetys saadaan ennen sen saapumista vastaanottajalle takavarikoida tai jäljentää, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja lähetys voidaan tämän lain mukaan takavarikoida tai jäljentää vastaanottajan hallusta (Helminen ym. 2014, 974.)

Edellä mainittu tulee kyseeseen esimerkiksi nykyään räjähdysmäisesti kasvaneessa Tor-verkossa käytävässä huumekaupassa. Tor-verkko on anonyymi internet-verkko, joka mahdollistaa sen, että sen käyttäjiä on lähes mahdoton identifioida. Siellä käydään esimerkiksi huumekauppaa todella avoimesti. Huumeita välitetään myyjältä ostajalle myös suomen sisäisessä postissa, jolloin ainakin myyjän kiinnijäämisriski on olematon. Jos poliisilla on tiedossa tällainen lähetys, voidaan se takavarikoida aiemmassa kappaleessa mainituilla ehdoilla.

Takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen (PKL 7:14,1). Se on kumottava paitsi silloin, kun edellytykset ovat lakanneet, myös silloin, kun se ei ole enää tutkinnan kannalta tarpeen (esimerkiksi, kun todisteeksi takavarikoidun esineen pitäminen viranomaisen hallussa ei ole enää tarpeen, koska on ilmaantunut parempaa todistusaineistoa). Helminen ym. 2014, 991.)

Esineen takavarikoimisesta päättää PKL 7:7:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kun poliisimies on ottanut esineen haltuunsa takavarikoimista varten, hänen on PKL 7:8,2:n mukaan ilmoitettava haltuun ottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on ilman aiheetonta viivytystä päätettävä, takavarikoidaanko esine tai jäljennetäänkö asiakirja. Poliisimies voi kuitenkin ilmoitusta tekemättä välittömästi palauttaa haltuun ottamisen kohteen, jos on käynyt ilmi, että takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytyksiä ei kuitenkaan ilmeisesti ole. Tällä vältetään asian tarpeeton kierrättäminen pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä tapauksissa, joissa poliisimies esineen haltuun ottamisen jälkeen havaitsee toimenpiteen aiheettomaksi. Tämä poliisimiehen oikeus palauttaa haltuun ottamisen kohde koskee sanan ”ilmeisesti” mukaisesti vain selviä tapauksia. (Helminen ym. 2014, 996.)

2.6 Etsintä (PKL 8:1 §)

PKL 8 luvun 1§:ssä määritetään yleinen kotietsintä sekä paikanetsintä seuraavasti:

Yleisellä kotietsinnällä tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettussa kotirauhan suojaamassa paikassa toimitettavaa etsintää.

Paikanetsinnällä tarkoitetaan etsintää, joka toimitetaan muussa kuin 2 tai 3 momentissa tarkoitettussa paikassa, vaikka siihen ei ole yleistä pääsyä tai yleinen pääsy siihen on rajoitettu tai estetty etsinnän toimittamisajankohtana, taikka jonka kohteena on kulkuneuvo. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

PKL 8:15 §:n mukaan yleisestä kotietsinnästä ja paikanetsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Poliisimies saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän tai paikanetsinnän henkilön löytämiseksi tai sellaisen esineen takavarikoimiseksi, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen tekemisestä verekseltään. Poliisimies voi ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän ja paikanetsinnän myös silloin, kun etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Tilanteita, joissa poliisimies tekee päätöksen kotietsinnästä, tulee aika harvoin. Yleensä kotietsintää on suunniteltu jo jonkin aikaa ja pidättämiseen oikeutetulta virkamieheltä ehditään kysyä lupaa. Tilanne, jossa poliisimies joutuu tekemään päätöksen kotietsinnästä, voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen: Sivullinen tulee kertomaan poliisille, että viereisessä talossa on kannabiskasvattamo. Poliisimies menee talon ikkunalle ja näkee miehen, jolla on kädessään minigrip-pussillinen kannabiksen näköistä ainetta. Mies näkee poliisin ikkunassa ja juoksee vessaan aikomuksenaan vetää aine alas vessanpöntöstä. Poliisimiehellä ei ole aikaa soittaa pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, koska siinä vaiheessa kun lupa kotietsinnälle saataisiin, todistusaineisto olisi jo hävitetty. Poliisimies tekee itse päätöksen kotietsinnästä, koska se on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä.

2.6.1 Yleinen kotietsintä (PKL 8:2 §)

PKL 8 luvun 2 §:n mukaan yleinen kotietsintä saadaan toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, jos:

1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat; ja

2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä:

a) 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto;

b) 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja;

c) vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus; tai

d) seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, kotietsintä saadaan toimittaa 1 momentin 1 kohdassa säädetyin edellytyksin vain, jos rikos on tehty siellä tai epäilty on otettu siellä kiinni taikka jos muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

PKL 8:5 §:ssä määritetään kotietsinnän läsnäolosta seuraavaa: kotietsinnässä tulee mahdollisuuksien mukaan olla paikalla etsinnän toimittajan nimeämä todistaja.

Sille, jonka luona kotietsintä toimitetaan, tai hänen poissa ollessaan jollekin paikassa asuvalle, työskentelevälle tai muuten luvallisesti oleskelevalle on varattava tilaisuus olla etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja. Tilaisuutta ei tarvitse varata, jos se viivyttäisi toimitusta merkittävästi. Jollei kukaan mainituista henkilöistä eikä heidän kutsumansa todistaja ole ollut toimituksessa läsnä, kotietsinnästä sekä 6 §:n mukaisesta oikeudesta saada pyynnöstä etsintäpäätöksen jäljennös, 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös on viipymättä ilmoitettava sille, jonka luona etsintä on toimitettu. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Yleisen kotietsinnän piiriin kuuluvat RL 24:11:n nojalla asunnot, loma-asunnot ja muut asuamiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä

asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. (Rikoslaki 19.12.1889/39).

Harjoittelussa ollessani olin itse mukana kahdella kotietsinnällä. Toinen tehtiin henkilön kotiin, jolta löytyi liikennevalvonnan yhteydessä 50 grammaa kannabista hallusta. Asunnosta ei löytynyt mitään. Toinen kotietsintä tehtiin törkeästä petoksesta epäillyn kotiin. Tarkoituksena oli takavarikoida kaikki puhelimet ja tietokoneet asunnosta, koska niitä oltiin todennäköisesti käytetty nettipetosten tekemiseen. Päästessämme epäillyn asunnolle koputimme oveen ja epäilty tuli avaamaan. Hän ei osannut odottaa poliisia ovensa taakse ja meidät nähtyään hän juoksi asuntoon sisälle ja sai heitettyä puhelimensa lattialle ennen kuin hänet saatiin rautoihin. Puhelin meni säpäleiksi. Asunnosta takavarikoitiin muutamia älylaitteita ja epäilty otettiin kiinni.

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä kotietsinnän edellytyksiä ei merkittävästi muutettu siitä, mitä ne olivat aikaisemman lain 5:1:n mukaan. Uuden lain 8:2,1:n 2 kohta kuitenkin poikkeaa aikaisemmasta laista siinä, että etsinnän toimittamiselle asetetaan ”voidaan olettaa löytyvän tutkittavaan rikokseen liittyvä” -kynnys, jota aikaisempi laki ei tuntenut. Hallituksen esityksessä (HE 222/2010, s. 293) todetaan kynnyksen tarkoittavan sitä, että täytyy olla kotietsinnän menestykselliseen toimittamiseen liittyviä perusteltuja ennakko-odotuksia, jotka liittyvät käytettävissä oleviin tietoihin epäilystä rikoksesta ja rikoksesta epäilystä. Lisäksi on oltava kytkeä konkreettisen 1 kohdassa tarkoitetun rikoksen tutkintaan. Sinällään perusteluista ilmenee, että muutoksella ei ole niinkään tavoiteltu tosiasiallisen tilanteen muuttumista vaan pikemminkin kysymys on ollut sääntelyn selventämisestä. Tämäkin muutos on kuitenkin suhteutettava kotirauhan asemaan tärkeänä oikeushyvinä, mistä johtuu tarve suhtautua kotietsinnän suorittamiseen varauksellisesti rajatapauksissa ja ottaa huomioon erityisesti PKL 1:2:ssa säädetty suhteellisuusperiaate kotietsinnän edellytyksiä arvioitaessa. Suhteellisuusperiaatteen huomioon ottaminen tarkoittaa sitä, että huomiota ei tule kiinnittää pelkästään selvitetävästä rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen, vaan huomioon on otettava myös rikoksen konkreettinen ilmenemismuoto, erityisesti sen vakavuusaste. (Helminen ym. 2014, 1045–1046.)

Laillisuusvalvontaratkaisuja on myös kotietsinnän edellytyksistä. Niistä ilmenee muiden edellytysten olemassaolon arviointiperusteiden lisäksi se, että kotietsinnän ei pitäisi perustua pelkästään vihjetietoon. (Helminen ym. 2014, 1047).

Kotietsinnän edellytykset ovat PKL 8:2,2:n (1146/2013) mukaan edellä todettua tiukemmat, jos kotietsinnän toimittamispaikka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa. Tällöin nimittäin edellytetään, että rikos on tehty kyseisessä paikassa tai epäilty on otettu siellä kiinni taikka muuten voidaan erittäin pätevin perustein olettaa, että etsinnässä löytyy sellainen esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka, jonka löytämiseksi etsinnän saa pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan toimittaa. Uuden lain tarkistamisen yhteydessä momenttia täydennettiin niin, että siinä selvyuden vuoksi todetaan, että myös 1 momentin 1 kohdassa säädettyjen edellytysten on oltava olemassa. Tässäkin tilanteessa epäilystä rikoksesta säädetyn ankarimman rangaistuksen tulee siis olla vähintään kuusi kuukautta vankeutta tai selvitettävänä tulee olla yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat. (Helminen ym. 2014, 1053.)

2.6.2 Yleinen kotietsintä henkilön löytämiseksi (PKL 8:3 §)

PKL 8 luvun 3 §:n mukaan yleinen kotietsintä saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastaajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa.

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa vain, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Etsintä henkilön löytämiseksi on nimetty yleiseksi kotietsinnäksi, koska lähtökohtaisesti tällaisessa etsinnässä ei menetellä siten, että kohteeksi voisi joutua salassapitovelvollisuuden tai -oikeuden piiriin kuuluvaa tietoa. Kysymys on sen selvittämisestä, onko henkilö kohteena olevissa tiloissa, jolloin paikkoja ei saa tutkia laajemmalti kuin mainitun tarkoituksen toteuttamiseksi. Esimerkiksi komeroiden ja muiden säilytystilojen penkominen on mahdollista vain, jos edellytykset PKL 8:2:n mukaiseen esineelliseen kotietsintään ovat olemassa ja jos kotietsintäpäätös myös kattaa tällaiset toimenpiteet. Henkilöllinen kotietsintä mahdollistaa kuitenkin sellaisten säilytyspaikkojen tutkimisen, joissa etsittävän henkilön voi olettaa piileskelevän. Huomioon on myös otettava PKL 7:8,1, jonka mukaan poliisimies saa rikoksesta epäillyn kiinniottamisen tai etsinnän yhteydessä ottaa haltuunsa esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimista tai jäljentämistä varten ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystä. Tämän voi kuitenkin tulkita koskevan vain avoimesti esillä olevia esineitä yms. (Helminen ym. 2014, 1056-1057.)

Pykälässä mainittu esitutkintaan nouto määritellään esitutkintalain 6 luvun 2 §:ssä seuraavasti: Jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa sinne. Rikoksesta epäilty voidaan noutaa ilman kutsuakin, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, että hän ei noudata kutsua, tai jos on syytä epäillä, että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa.

Noudosta päättää tutkinnanjohtaja. Noudosta on annettava noudettavaksi määrätylle kirjallinen määräys. Jos määräystä ei asian kiireellisyyden vuoksi ole kirjallisena, määräys ja sen perusteena olevat seikat on kerrottava noudettavalle kiinniottamisen yhteydessä. (Esitutkintalaki 22.7.2011/805.)

Henkilöllisen etsinnän kynnys on korkeampi, jos henkilöä etsitään muussa kuin hänen hallinnassaan olevassa paikassa. Tällöin PKL 8:3,2:n mukaisesti edellytetään sitä, että etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä. Tältä osin kynnys on siis samanlainen kuin tapauksissa, joissa esineellinen kotietsintä toimitetaan muussa kuin rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa. (Helminen ym. 2014, 1058.) Kynnys ”voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä” on aika korkea. Siihen ei riitä esimerkiksi, että huhupuheet kertovat, että epäilty liikkuu alueella ja hänen yksi kaverinsa asuu siinä osoitteessa. Perusteet pitää olla enemmänkin sitä luokkaa, että naapuri näki minuutti sitten, kun epäilty meni tuohon asuntoon sisään.

2.6.3 Paikanetsintä (PKL 8:4 §)

PKL 8 luvun 4 §:n mukaan paikanetsintä saadaan toimittaa esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyin edellytyksin ja 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun henkilön löytämiseksi. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806).

Paikanetsinnän piiriin kuuluvat muut kuin yleisen kotietsinnän ja erityisen kotietsinnän piiriin kuuluvat paikat. Esimerkkeinä paikoista, joihin on yleinen pääsy, voidaan mainita myymälät, virastot ja kahvilat. Toisaalta nämäkin paikat ovat kiinni ollessaan PKL 8:1,4:ssä tarkoitettuja paikkoja, joihin yleinen pääsy on estetty etsinnän toimittamisajankohtana. Muita paikkoja, joihin ei ole yleistä pääsyä tai joihin pääsy on estetty tai rajoitettu, ovat esimerkiksi vain henkilökunnan käyttöön tarkoitetut liiketilojen huoneet, etsintähetkellä suljettuna oleva

virastorakennus ja teollisuuslaitoksen aidattu piha-alue. Uuden lain mukaan myös kulku-neuvo kuuluu siis paikanetsinnän piiriin riippumatta siitä, onko se suljettu vai ei.

(Helminen ym. 2014, 1042–1043.) Oman kokemuksen perusteella yleisin kohde, johon paikanetsintä tehtiin, oli auto. Nämä tapaukset lähtivät liikkeelle usein normaalista liikennepysäytyksestä, jossa sitten ilmeni, että kuljettaja ajaa huumausaineiden vaikutuksen alaisena tai autosta tai joltain sen kyytiläiseltä löytyi huumausaineita tai huumausaineiden käyttövälineitä. Autoon tehtiin etsintä siltä varalta, että sieltä voisi löytyä lisää huumausaineita.

Lain mukaan paikanetsinnän toimittaminen ei ole sidottu tutkittavana olevasta rikoksesta säädettyyn rangaistukseen. Merkitystä ei ole myöskään sillä, onko paikanetsinnän kohteena oleva paikka rikoksesta epäillyn vain muun henkilön hallinnassa. (Helminen ym. 2014, 1083.)

2.6.4 Laite-etsintä (PKL 8:20 ja 21 §)

PKL 8 luvun 20 §:n mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää.

Laite-etsintää ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta säädetään 10 luvussa.

PKL 8 luvun 21 §:n mukaan laite-etsintä saadaan toimittaa, jos:

- 1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat; ja
- 2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja.

Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety.

Päätös paikkaan kohdistuvan etsinnän toimittamisesta saadaan ulottaa koskemaan myös etsinnän toimittamispaikassa olevaa teknistä laitetta tai tietojärjestelmää, jos kyseessä ei ole paikkaan kohdistuva etsintä henkilön löytämiseksi (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Laite-etsinnästä päättäminen vastaa PKL 8:29:n mukaan kotietsinnästä päättämistä. Laite-etsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies ja PKL 8:15,3:ssa tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa poliisimies noudattaen soveltuvin osin PKL 8:16:ssa säädettyä (Helminen ym 2014, 1088).

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamisen yhteydessä tietojenhankintakeinojen kattavaan ja tarkkarajaiseen sääntelyyn liittyvistä syistä uuden PKL:n 8 lukuun otettiin säännökset uudesta etsintätyypistä, laite-etsinnästä. PKL 8:20,1:n mukaan laite-etsinnällä tarkoitetaan tietokoneessa, telepäätelaitteessa tai muussa vastaavassa teknisessä laitteessa tai tietojärjestelmässä etsinnän toimittamishetkellä olevaan tietosisältöön kohdistettavaa etsintää. Aikaisemman lain mukaan tällainen etsintä saattoi olla kotietsintää tai sen osa. Kuitenkin laitteeseen kohdistuva etsintä voi olla tarpeen toteuttaa kotietsinnästä erillisenä etsintänä. (Helminen ym. 2014, 1085.)

Pykälän perustelujen (HE 222/2010, s. 306) mukaan laite-etsintä voi kohdistua myös tiedostoihin, joihin pääsee yksinomaan kyseisen laitteen kautta. Myös laitteen tai järjestelmän käyttämiseksi tarvittavat tiedot ovat PKL 8:20,1:ssä tarkoitettuja tietoja. Laite-etsinnän piiriin kuuluvat tiedot, jotka laitteessa ovat ennen etsinnän toimittamista tai jotka tulevat laitteeseen etsinnän toimittamisen aikana. Laite-etsintä on muiden etsintöjen tapaan toimitettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä ja odottamatta sitä, mitä tietoja laitteeseen mahdollisesti tulee. (Helminen ym. 2014, 1085.)

PKL 8:27:n mukaan rikostutkinnallisten tarkoituksenmukaisuussyiden tai asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä laite-etsintä saadaan toimittaa etäetsintänä, jossa laite-etsintä toimitetaan käyttämättä etsinnän kohteena olevan henkilön luona tai hallussa olevaa laitetta. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806).

Laite-etsintä ei ehkä ole niitä eniten käytettäviä pakkokeinoja päivittäistutkinnassa tai valvonta- ja hälytystoiminnassa. Laite-etsintä voi olla kuitenkin erittäin hyödyllinen tapa saada todistusaineistoa ja lisää tietoa silloin, kun sen käyttö on mahdollista. Esimerkiksi edellä kotietsintä kappaleessa mainitsemani kotietsintä törkeästä petoksesta epäillyn kotiin oli

tilanne, jossa laite-etsintää käytettiin takavarikoituihin laitteisiin ja sitä kautta saatiin juttuun tarvittava näyttö.

2.6.5 Henkilöön kohdistuva etsintä (PKL 8:30 §)

PKL 8 luvun 30 §:n mukaan henkilöön kohdistuva etsintä voi olla:

- 1) henkilöntarkastus sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa; tai
- 2) henkilönkatsastus, joka käsittää katsastettavan kehon tarkastamisen, verinäytteen tai muun näytteen ottamisen taikka muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Henkilöntarkastuksen tai -katsastuksen suorittamisesta päättää pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies (PKL 8:33,1). Myös muu poliisimies on ilman pidättämiseen oikeutetun esimiehen päätöstäkin oikeutettu suorittamaan henkilöön kohdistuvan etsinnän (käytännössä henkilöntarkastuksen) silloin, kun tarkoituksena on sellaisen esineen takavarikoiminen, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen tekemisestä verekseltään, jos etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä tai jos kysymys on PKL 9:2,1:ssä tarkoitettusta henkilönkatsastuksesta. Viitatus momentin mukaan poliisimies voi määrätä henkilönkatsastuksen alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi momentissa tarkemmin säädetyllä perusteella (kokeesta kieltäytyminen, kokeen suorittamisen turvaaminen tai luotettavan koetuloksen saaminen). (Helminen ym. 2014, 1096.)

Laillisuusvalvonnassa on kiinnitetty huomiota puhalluskokeesta kieltäytymisen perusteella verikokeisiin vientiin. Eduskunnan oikeusasiamies toteaa ratkaisussaan, (EOA 12.5.2011 Dnro 3372/4/09.) että virkamies ei saa vain mielivaltaisesti määrätä puhalluskokeesta kieltäytyjää verikokeisiin ilman perusteltua syytä. Ratkaisussa todetaankin, että kysymyksessä tulisikin olla vähintään syytä epäillä -tasoinen epäily, jonka tulee perustua riittävän konkreettisille tosiseikoille. Verikokeeseen vieminen ilman perusteltua syytä (kusi silmin nähden päihtynyt, sekava, haisee alkoholilta) on ristiriidassa suhteellisuusperiaatteen kanssa ja toimenpidettä pitääkin tarkastella myös sen kohteelle aiheutuvan haitan näkökulmasta.

Henkilöön kohdistuvan etsinnän menettelysäännökset sisältyvät PKL 8:33:een, jossa osittain viitataan siihen, mitä kotietsinnästä on säädetty. Pykälän 1 momentin mukaan henkilöön kohdistuvasta etsinnästä on soveltuvin osin voimassa, mitä PKL 8:6:ssa, 13:ssa ja 19:ssä säädetään. Pykäläviittaukset tarkoittavat esimerkiksi sitä, että:

- etsintää aloitettaessa kohteena olevalle henkilölle on ilmoitettava etsinnän tarkoitus,
- etsintä on toimitettava niin, että siitä ei aiheudu haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämätöntä,
- etsinnän toteuttamisen turvaamiseksi saadaan tarvittaessa käyttää voimakeinoja,
- etsintää ei saa ilman erityistä syytä toimittaa kello 22.00 ja 7.00 välisenä aikana,
- yksityisen asiakirjan avaamisessa ja tutkimisessa on noudatettava PKL 7:11:ää ja
- etsinnästä on ilman aiheetonta viivytystä laadittava pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella ja josta on pyynnöstä annettava toimenpiteen kohteelle jäljennös. (Helminen ym. 1096–1097.)

PKL 8:33 §:n mukaan jos henkilöön kohdistuva etsintä on perusteellinen, se on toimitettava sitä varten varatussa erillisessä tilassa. Jos etsinnän toimittaa muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö, saapuvilla on mahdollisuuksien mukaan oltava etsinnästä päättäneen virkamiehen nimeämä todistaja. Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan tutkimuksen saa suorittaa vain terveydenhuollon ammattihenkilö.

Pykälä jatkuu: henkilönkatsastusta ei saa toimittaa tutkittavan kanssa eri sukupuolta oleva muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö. Sama koskee henkilöntarkastusta, jossa tarkastettavan kehoa kosketaan käsin tai hänen ruumiilliseen koskemattomuuteensa puututaan muulla vastaavalla tavalla. Eri sukupuolta oleva muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö saa kuitenkin toimittaa henkilönkatsastuksen, joka käsittää ainoastaan sylkinäytteen ottamisen tai puhalluskokeen. Henkilönkatsastuksessa ei verinäytteen ottamista, sylkinäytteen ottamista, kliinistä humalatilatutkimusta ja puhalluskoetta lukuun ottamatta saa olla saapuvilla muita eri sukupuolta olevia. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Tässä tarkastellut pakkokeinot kohdistuvat henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen ja vapautteen sanan laajassa merkityksessä. Koska henkilö joudutaan perusteellisen tarkastuksen suorittamista varten ohjaamaan sopivaan erillistilaan taikka verinäytteen ottamista tai muuta vastaavaa tutkimusta varten viemään terveyskeskukseen tai muualla sijaitsevalle lääkärin vastaanotolle, henkilöön kohdistuva etsintä useimmiten käsittää myös kiinniottamisen kaltaisen lyhytaikaisen vapaudenmenetyksen. (Helminen ym. 2014, 1089.)

Henkilöntarkastus (PKL 8:31 §)

PKL 8 luvun 31 §:n mukaan henkilöntarkastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi saadaan tehdä 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyin edellytyksin sille, jota on syytä epäillä:

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta;
- 2) lievistä pahoinpitelystä;
- 3) näpistyksestä, lievästä kavalluksesta, lievästä luvattomasta käytöstä, lievästä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, murtovälineen hallussapidosta, lievästä alkoholirikoksesta;
- 4) lievästä vahingonteosta; tai
- 5) lievästä petoksesta.

Muu kuin rikoksesta epäilty saadaan tarkastaa vain, jos erittäin pätevin perusteiden voidaan olettaa, että tarkastuksessa löytyy 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Henkilöntarkastuksessa siis tarkastetaan, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään, myös vaatteiden ja ihon väliin kätkeytyneenä. Tyypillisiä henkilöntarkastuksen muotoja ovat henkilön vaatteiden, taskujen, lompakon tai kukkaron tarkastaminen.

Henkilöntarkastukseen luetaan siis myös mukana olevien tavaroiden tarkastaminen. Tämä koskee erityisesti henkilön hallussa olevan matka- tai käsilaukun, salkun, kassin tms. kantovälineen tarkastamista.

Henkilöntarkastuksen tarkoituksena on yleensä takavarikoitavaksi kelpaavan kohteen löytäminen. Kysymyksessä voi olla kuitenkin myös muun rikosta selvittävän seikan tutkiminen, esim. tahrojen, karvojen, kuitujen, pölyn ym. löytäminen henkilön vaatteista.

Käsite ”tarkastus” mahdollistaa sen, että tarkastuksessa tapahtuu jonkin asteista ”penkominen”. Henkilöntarkastukseksi katsotaan kuitenkin jo henkilön yllä olevien vaatteiden päällisin puolin tapahtuva käsin koetteleminen ja vaatteista selvästi pullottavan tai taskussa

varmasti olevaksi tiedetyn esineen pois ottaminen lähempää tarkastelua varten. (Helminen ym. 2014, 1089.)

Henkilötarkastuksen edellytyspykälässä on mainittu: Muu kuin rikoksesta epäilty saadaan tarkastaa vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että tarkastuksessa löytyy 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka. Pykälän ”erittäin pätevin perustein voidaan olettaa” tarkoittaa, että asiassa vaaditaan samanlainen todennäköisyys toimenpiteen tuloksellisuudesta kuin kohdistettaessa kotietsintä muun kuin epäillyn hallinnassa olevaan kotietsintäpaikkaan. (Helminen ym. 2014, 1091)

Henkilönkatsastus (PKL 8:32 §)

PKL 8 luvun 32 §: mukaan rikoksesta epäillylle saadaan tehdä henkilönkatsastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädettyin edellytyksin, jos on todennäköisiä syitä epäillä häntä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta, taikka rattijuopumuksesta tai huumausaineen käyttökäytöksestä. Jollei epäilyyn ole todennäköisiä syitä, epäilty saadaan katsastaa vain, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa löytyvän mainitussa kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, saadaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai ruutisavunäytteen ottamiseksi taikka muun vastaavan tutkimuksen suorittamiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä ilman hänen suostumustaan henkilölle, jota ei epäillä kyseisestä rikoksesta. Edellytyksenä tällaiselle henkilönkatsastukselle on, että tutkimuksella on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi sen vuoksi, että rikoksen selvittäminen olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa käyttämällä tutkinnan kohteen oikeuksiin vähemmän puuttuvia keinoja. DNA-tunnisteet ja vastaavat tutkintatulokset on hävitettävä ja säilytetyt näytteet tuhottava, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. (Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.)

Henkilönkatsastus kohdistuu elävän henkilön ruumiiseen (kehoon), jolloin tarkoituksena on tarkastaa rikosta tehtäessä mahdollisesti syntyneitä vammoja tai jälkiä, esim. haavoja, mustelmia, puremajälkiä, lika-, veri- tai eritetahroja, taikka tarkastaa ruumiinonteloita esimerkiksi niihin kätketyn esineen löytämiseksi. Kysymykseen voi tulla myös esim.

kynnenaluslian kaapiminen tai siveellisyysrikosta tutkittaessa sukuelinten huuhtelu. Rajatapauksista mainittakoon, että henkilön päässä olevan peruukin tarkastaminen on henkilöntarkastusta, mutta tekohampaiden tai tekojäsenten tarkastus lienee henkilönkatsastusta.

Laissa oleva määritelmä osoittaa, että henkilönkatsastuksen piiriin kuuluu toimenpide, jossa henkilöstä otetaan verinäyte tai muu näyte, esimerkiksi virtsa-, sylki-, hius- tai karvanäyte, taikka jossa hänelle suoritetaan muu tutkimus, esimerkiksi kliininen humalatilantutkimus, röntgentutkimus tai näön tai kuulon tarkastus. (Helminen ym. 2014, 1089–1090.)

Pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 2 momentin mukaan ruutisavunäytteen ottaminen on henkilönkatsastusta. Ruutisavunäyte ei kuitenkaan vaadi lääketieteellistä osaamista, joten sitä ei tarvitse teettää terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta. Ruutisavunäyte otetaan yleisimmin kädestä tai sierainten ympäriltä eli se on verrannollinen DNA-tikulla otettavaan näytteeseen ja puhalluskokeeseen. Kysymyksessä on lievä toimenpide eikä se edellytä koskettamista eikä riisuuntumista. Toimenpide kuuluisi luontevasti ryhmään, jossa ei olisi sukupuoliääntöä. (Rantaeskola (toim.) 2014, 288.)

3 PRODUKTIN TOTEUTTAMINEN

Produktista eli pakkokeino-ohjeesta oli tavoitteena tehdä yksinkertainen ja selkeä. Siitä tulisi löytyä helposti tarvittava tieto yleisimpien rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöstä. Tarkoituksena oli, että produkti olisi muutaman sivun mittainen, helposti mukana kannettava ja siitä olisi karsittu pois kaikki ylimääräinen. Ohjeesta pitäisi löytyä olennaisimmat tiedot poliisimiehen pohtiessa pakkokeinon käyttöä tai sen perustelemista pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Ennen kaikkea pakkokeino-ohjeen pitäisi helpottaa ja nopeuttaa harjoittelijan työtä.

Puhuessani produktista haastattelemalleni rikoskomisariolle, oli hän sitä mieltä, että produktissa tulisi olla vain rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytön edellytykset. Olin tästä asiasta samaa mieltä. Pakkokeinojen edellytykset on se tärkein asia, joka poliisimiehen tulee tietää pohtiessaan pakkokeinon käyttöä. Syvempää tietämystä pakkokeinopykälästä ei poliisimies välttämättä tarvitse siinä vaiheessa, kun hän ehdottaa pakkokeinon käyttöä. Hänen tulee tietää se, onko pakkokeinon käyttö ylipäättään tietyissä tilanteissa mahdollista esimerkiksi epäillyn rikoksen rangaistusasteikkoa silmällä pitäen. Rikosprosessuaalisista pakkokeinoista päättää pääsääntöisesti pidättämiseen oikeutettu virkamies, joten myös

pakkokeinon käytön vastuu ja syvempi lainsäädännöllinen tietämys on hänen vastuullaan. Lopulliseen produktiin päädyin laittamaan siis vain rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytön edellytykset. Tämä ratkaisu pitää ohjeen tiiviinä ja selkeänä, mutta myös sisällyttää siihen tärkeimmät tarvittavat tiedot.

Suunnittelutyön jälkeen produktin tekeminen oli suhteellisen yksinkertaista. Ohjeeseen laitoin tässä opinnäytteessä käsittelemäni pakkokeinojen käytön edellytykset pakkokeinolain mukaan. Ohjeessa suurin osa tekstistä on suoraan pakkokeinolaista. Tämä siitä syystä, että soveltaviin ratkaisuihin ei mielestäni ole varaa, kun käsitellään laissa määrättyjä asioita. Ohjeen tulee vastata tarkasti lakia ja tässä asiassa yksittäisetkin sanamuodot voivat olla ratkaisevassa merkityksessä. Pyrin kuitenkin tekemään ohjeesta lakipykälää helpommin luettavan. Ohje on pyritty jäsentelemään selkeästi. Korostin ohjeessa lakipykälien ”ja” sekä ”tai” -sanoja selkeyttämään sitä mitkä kaikki kohdat pykälästä tulee tietyissä tilanteissa ottaa huomioon.

Päädyin tekemään produktin tekstimuotoon Word-tiedostolle. Näin ollen se on helppo tulostaa paperiversioksi, jonka esimerkiksi kenttäpoliisi voi ottaa mukaansa haalarin rintataskuun. Word-tiedosto on myös helposti muokattavissa lainsäädännön muuttuessa ja siihen voi käyttäjä halutessaan lisätä omia muistiinpanoja. Produktin ulkoasussa päädyin jakamaan ohjeen kahteen palstaan pystysuunnassa. Mielestäni tämä on selkeä ulkoasu ohjeelle ja lisäksi ohjeen voi taitella pienempään kokoon (taskuun) menettämättä sen luettavuutta. Fontiksi valitsin selkeän Times New Romanin ja fontin kooksi 11, jotta ohje mahtuu kahdelle sivulle (voi tulostaa molemmin puolin paperia, jolloin koko ohje mahtuu yhdelle paperille). Produktista tuli mielestäni sellainen, kuin oli tarkoitus. Siitä löytyy jäsennellysti rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytön edellytykset. Produkti on helppolukuinen ja tiivis sekä kätevä kantaa mukana. Produktista löytyy ydinasiat eikä se ole sisällöltään liian laaja.

4 POHDINTA

4.1 Tiedon kerääminen

Koko opinnäytetyöprojekti lähti aiheen valinnan ja suunnittelutyön jälkeen liikkeelle tiedon keräämisestä ja alan kirjallisuuden läpikäynnistä. Uusi pakkokeinolaki tuli voimaan vuonna 2014, joten aiheesta löytyi hyvin tietoa sekä melko tuoreita lähteitä.

Myös lainsäädäntö ja sen esityöt antoivat hyvän näkemyksen rikosprosessuaalisista pakko-keinoista ja niiden tarkoituksesta rikosprosessissa. Pakkokeinolain pykälissä on rikosprosessuaalisten pakkokeinojen ydinasiat. Syvemmin pakkokeinoihin pääsi sisälle lukemalla lain esitöitä sekä asiantuntijoiden pohdintoja ja pakkokeinolain kommentaareja.

Käytännönläheisten toiminnallisten opinnäytetöiden arvo ei ratkea lähteiden lukumäärän perusteella, vaan olennaisempaa on lähteiden laatu ja soveltuvuus. On turha kerätä yhdentekeviä lähteitä koristeeksi ja lisäämään lähdeluettelon pituutta. (Vilka & Airaksinen 2004, 76.) Työssä on pyritty käyttämään luotettavia, alan asiantuntijoiden kirjoittamia ajantasaisia lähteitä. Lainsäädäntö ei itsessään anna paljonkaan tulkinnanvaraa. Näin ollen pakkokeinolais-takaan ei voi olla hirveästi erilaisia tulkintoja, ainakaan jos luotettavuutta pidetään kriteerinä. Tästä johtuen olenkin ottanut työn pohjaksi muutaman alan johtavan asiantuntijan teoksen, joita olen tutkinut syvemmin ja joista olen ammentanut suuren osan työn teoriapohjaa. Mielestäni tämän työn kannalta ei ole relevanttia kuinka paljon lähteitä on lähdeluettelossa, vaan se, että lähteet joita on käytetty ovat luotettavia. Aiheesta oli mielestäni saatavilla riittävästi tietoa luotettavan teoreettisen viitekehyksen tekemiseen.

Olen käyttänyt tiedonkeräämisen keinona myös asiantuntijahaastatteluja. Haastattelin Helsingin poliisilaitoksella tutkinnanjohtajana työskentelevää rikoskomisariota sekä harjoittelun käynnyttä poliisiammattikorkeakoulun oppilasta. Haastatteluiden tarkoitus oli saada näkökulmia siihen, miten lähdän opinnäytetyötä viemään eteenpäin sekä muun muassa mitkä pakkokeinot ovat tarpeellisia lopullisessa produktissa. Haastattelujen päämäärä oli tiedon keruu sekä olla lähdekirjallisuuden ohella argumentoinnin tukena. Koivula ym. kuvaavat asiantuntijahaastattelua kirjassaan *Mission: possible* -opas opinnäytteen tekijälle (2002, 48) seuraavasti: ”Asiantuntijahaastatteluja voi opinnäytetyön aineistona käyttää tukemaan muuta aineistoa tai yksinomaisena empiirisenä materiaalina. Usein asiantuntijahaastattelut toteutetaan teemahaastattelun luonteisina. Vilka ja Airaksinen toteavat samasta aiheesta kirjassaan *Toiminnallinen opinnäytetyö* (2004, 58) Tietoa voidaan kerätä konsultaationa haastatellen asiantuntijoita. Tällöin haastatteluaineistolla saatua tietoa käytetään opinnäytetyössä kuin lähdeaineistoa eli päättelyn ja argumentoinnin tukena sekä tuomaan teoreettista syvyyttä opinnäytetyössä käytyyn keskusteluun. Konsultaatiota ovat myös sellaiset haastattelut, joissa kerätään tai tarkistetaan faktatietoa asiantuntijoilta.

Haastatteluista toinen toteutettiin sähköpostitse ja toinen puhelimitse. Haastateltaville kerrottiin haastattelun alussa opinnäytetyön idea ja tarkoitus. Haastateltaville kerrottiin myös,

miksi halusin haastatella juuri heitä. Tutkinnanjohtajana toimivalla rikoskomisariolla on rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöstä laaja kokemus. Hänen kanssaan käytiin läpi mitkä ovat yleisemmin käytettyjä rikosprosessuaalisia pakkokeinoja poliisintyössä. Haastattelussa mietittiin myös, onko joitain tiettyjä pakkokeinoja, joiden edellytyksissä harjoittelijoilla tai poliiseilla yleensä olisi vaikeuksia. Rikoskomisarion näkemys oli, että pakkokeino-ohjeelle voisi olla käyttöä harjoittelijoilla. Hänen mielestään pakkokeino-ohjeessa tärkeimmässä osassa olisi pakkokeinojen käytön edellytykset eli esimerkiksi rangaistusrajat pakkokeinojen käytölle. Haastattelusta oli hyötyä muun muassa opinnäytetyön aiheen rajauksessa sekä produktin lopullisen rakenteen muodostamisessa.

Oppilaan haastattelussa oli tarkoituksena saada harjoittelijan näkökulma pakkokeinojen käytöstä. Olisiko pakkokeino-ohjeelle ollut käyttöä harjoittelussa? Oliko pakkokeinojen edellytyksissä vaikeuksia? Mitä pakkokeinoja harjoittelussa joutui yleisimmin käyttämään? Haastateltavan mielestä ohje olisi ollut tarpeellinen harjoittelussa. Yleisimmin käytetyt pakkokeinot olivat pääosin samoja, jotka rikoskomisariokin mainitsi. Haastattelut olivat hyödyllisiä ja vastaukset olivat pääosin sellaisia, mitä olin ajatellutkin. Haastattelut antoivat hyvää lisätietoa ja vahvistivat suuntaviivat opinnäytetyön sisällölle ja rakenteelle. Haastatteluista sain myös vahvistuksen produktin tarpeellisuudelle.

Mielestäni valitsemani tiedonkeruumenetelmät olivat sopivia tämän opinnäytetyön tekemiseen. Opinnäytteen teoriapohjan painottuessa vahvasti lainsäädäntöön ja pakkokeinolakiin, oli luontevaa etsiä aiheen kirjallisuudesta ja lain esitöistä lisää tarttumapintaa aiheeseen. Asiantuntijahaastatteluista sain taas työlle enemmän käytännön näkökulmaa aiheesta tietäviltä ja pakkokeinoja päivittäin käyttäviltä henkilöiltä.

4.2 Raportointi

Hankkeen aikana kaikki tuotetut materiaalit ja aineistot ovat lähtökohtaisesti yhtä tärkeitä, vaikka jokin aineisto tai materiaali olisikin muita tärkeämmässä asemassa raporttia kirjoitettaessa. Tärkeää on, että työskentelyn aikana tuotetaan ja käytetään hyödyksi riittävä määrä erilaisia aineistoja ja materiaaleja siksi, että näistä jää jälki – ei voi olla kehittämishanketta, jossa käytännön työskentelyä ei ole riittävästi dokumentoitu ja raportoitu (Salonen 2013, 23.)

Raportti on kirjallinen esitys hankkeesta, jonka tuloksena on syntynyt erityinen ja itsenäinen tuotos. Raportin on siis oltava enemmän kuin pelkkä tuotos – se on kokonaiskuvaus kehittämistoiminnan ymmärtämisestä, alakohtaisesta ammatillisuudesta, ammattikorkeakoulun innovatiivisuudesta ja tekijän omasta oppineisuudesta (Salonen 2013, 26.)

Teoreettisessa viitekehyksessä kappaleessa 2 avataan valittuja rikosprosessuaalisia pakko-keinoja tarkemmin. Itse produkti on karsittu kaikesta ylimääräisestä ja siinä on vain välttämätön tieto, joka tarvitaan päätettäessä rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöstä. Lukija voi halutessaan syventää ymmärrystään valittujen pakkokeinojen osalta teoreettisen viitekehksen avulla.

Laadin opinnäytetyöstä myös SWOT-analyysin, jonka avulla kartoitin omia vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia opinnäytetyön tekoprosessin näkökulmasta. SWOT-analyysin tarkoitus on tuoda tietoisuuteen ja sitä kautta hyödyntää mahdolliset vahvuudet ja välttää kompastuskivet, joita voi opinnäytteen teon aikana nousta esiin.

<p>Vahvuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> -Haastattelut -Pakkokeinolaki -Työharjoittelu käyty -Työllä selkeä tavoite -Ammattitaidon kehittäminen 	<p>Heikkoudet</p> <ul style="list-style-type: none"> -Suunnitelmallisuus -Jäsentely -Työn punainen lanka -Sujuva luettavuus -Lähteiden käyttö -Aiheen raja
<p>Mahdollisuudet</p> <ul style="list-style-type: none"> -Hyödyllinen produkti -Poliisin työn tehostaminen -Lähdeaineiston luotettavuus -Lähdeaineiston selkeys (lakiteksti) -Produktia voi hyödyntää niin rikostutkin- nassa kuin valvonta- ja hälytystoiminnassa 	<p>Uhat</p> <ul style="list-style-type: none"> -Aiheen laajuus -Aikataulu -Työn rakenne -Produktin tavoite (selkeys, yksinkertai- suus) -Ei aiempaa kokemusta opinnäytteestä

4.3 Tavoitteiden saavuttaminen

Asetettuja tavoitteita verrataan työn tulostavaiheessa. Jos työ on kirjoitettu tavoitemuodossa, arvioitsija vertaa työn tavoitetta toteutumaan. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää luonnollisestikin tavoitteiden mitattavuutta. (Kananen 2012, 192.) Tässä kappaleessa vertaan valmistusta sille aluksi asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi lähetin produktin haastattelemani poliisiammattikorkeakoulun oppilaalle arviointia ja parannusehdotuksia varten. Mielestäni saan parhaan palautteen sellaiselta henkilöltä, joka on itse jo käynyt työharjoittelun eli on kuulunut produktin kohderyhmään ja voisi käyttää ohjetta jatkossakin työssään.

Tämän opinnäytetyön tavoite oli tehdä selkeä ohje yleisimpien rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käytöstä harjoittelijalle. Ideana oli, että ohjeesta näkee yhdellä kertaa pakkokeinojen käytön edellytykset esimerkiksi ennen, kun menee esittämään pakkokeinon käyttöä tutkinnanjohtajalle. Produktin tarkoitus oli tehostaa ja nopeuttaa poliisin työtä. Lakikirjan selaamisen sijasta pakkokeino-ohjeesta näkee tarvittavat asiat.

Haastattelemani oppilaan mielestä produkti oli kokonaisuudessaan selkeä ja siitä löytyivät tarvittavat tiedot. Hänen mielestään ohje oli tiivis eikä siinä ollut mitään ylimääräistä, mikä palvelee sen käyttötarkoitusta ”lunttilappuna” työelämässä. Muutamia parannusehdotuksia tuli lähinnä ohjeen jäsentelystä sekä lakipykälien ehtojen selkeämmästä erittelystä. Muokasin ohjetta parannusehdotusten myötä ja siitä tuli mielestäni parempi kuin alkuperäinen.

Mielestäni produktista tuli tavoitteen mukainen. Ohje on ytimekäs, helppolukuinen ja siitä löytyy tarvittavat tiedot jäseneltynä selkeään muotoon. Ohjeen tarkoitus oli auttaa harjoittelijaa päivittäisessä poliisin työssä ja mielestäni tämä tavoite täyttyi.

4.4 Oma työskentely ja oppiminen

Aluksi opinnäytetyön tekeminen tuntui kaukaiselta ajatukselta. En tiennyt tutkimusmenetelmistä mitään ja oman kiinnostavan aiheen löytäminen oli haastavaa. Koko projekti tuntui suurelta tuntemattomalta ja sen käynnistäminen oli vaikeaa. En ollut aiemmin tehnyt vastaavanlaista projektia, joten tietoa siitä mitä se vaatii ja miten tulisi työskennellä ei ollut.

Aiheen löydettyäni määränpää alkoi konkretisoitumaan. Otin tavoitteeksi Hakalan kuvauksen hyvästä opinnäytteestä kirjassaan *Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille* (2004, 33) ”Hyvä opinnäyte on käytännönläheinen ja yhteydessä työelämään, osoittaa asiantuntijuutta

ja tekijänsä itsenäistä ajattelua ja on toiminnan kehittämiseksi tuloksekas.” Alkoi suunnittelutyö ja lähdekirjallisuuden läpikäynti. Työn visio alkoi hahmottumaa selkeämmin ja näin jo tulevan produktin päässäni. Kun kirjoitusprosessin sai käyntiin, niin työ alkoi aika ajoin rullaamaan itsestään eteenpäin. Hyvällä suunnittelulla ja lähdemateriaalin rajaamisella on suuri merkitys itse kirjoitusprosessiin. Kun tiedät mitä olet tekemässä, käytät vähemmän aikaa turhaan arpomiseen. Työn tekoa helpottaa myös se, että aihe on itselle mielenkiintoinen ja siitä haluaa lisää tietoa.

Oma osaaminen kehittyi työn tekemisen aikana, niin opinnäytetyö prosessin, kuin ammatillisen osaamisenkin puolelta. Uskon, että tämän opinnäytetyön tekemisestä oli hyötyä ammatillista osaamista ajatellen tulevalle työuralle. Rikosprosessuaaliset pakkokeinot ovat osa poliisin päivittäistä työtä ja niihin syventymisestä on varmasti apua työelämässä. Haasteitakin opinnäytteen tekemiseen mahtui. Aikataulussa pysyminen oli haastavaa ja välillä selkeä suunnitelma oli hukassa. Yhteen asiaan keskittyminen muuttui joskus lause sinne lause tänne -tyyppiseksi pomppimiseksi ja välillä pitikin pysähtyä ja miettiä mitä sitä oikein on tekemässä. Haastavinta oli ehkä se, että lähes joka päivä piti saada kirjoitettua jotain paperille, jotta työ edistyy. Opinnäytetyön tekoon menikin enemmän aikaa, mitä olin ajatellut ja vaikka työ näytti jo lähes valmiilta, aina löytyi jotain hiottavaa.

Kokonaisuudessaan tämän opinnäytteen teko oli opettavainen matka. Se oli luultavasti suurin yksittäinen projekti, mitä olen tehnyt. Työn suunnittelu ja aikataulutukset ovat isossa osassa, jotta työn teko oli sujuvaa. Osio kerrallaan työ alkoi valmistua ja olen lopputulokseen tyytyväinen. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin tehnyt vielä joitain muutoksia ja lisäyksiä lopulliseen versioon, mutta mielestäni työ on hyvä myös näin.

LÄHTEET

EOA 12.5.2011 Dnro 3372/4/09.

Haikansalo, Anu & Korander Timo 2017: Opinnäytetyöohje: Opinnäytetyön prosessi, toteutus ja arviointi poliisi (AMK) -tutkinnossa, Tampere.

Hakala, Juha T. 2004: Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki, Gaudeamus.

HE 14/1985 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2014: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Talentum.

Kananen, Jorma 2010: Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, Jorma 2012: Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännönopas. Jyväskylä, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Koivula, Ulla-Maija & Suihko, Kristiina & Tyrväinen, Jari 2002: Mission: Possible -Opas opinnäytteen tekijälle. Tampere, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu.

Kuula, Arja 2001: Toimintatutkimus: kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere, Vastapaino.

Rantaeskola, Satu (toim.) 2014: Pakkokeinolaki – Kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjoja.

Tolvanen, Matti & Kukkonen, Reima 2011: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki, Talentum.

Salonen, Kari 2013: Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turku, Turun ammattikorkeakoulu.

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004: Toiminnallisen opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Tampere, Tammi.

LIITTEET

Pakkokeino-ohje harjoittelijoille.

Pakkokeino-ohje

Poliisimiehen kiinniotto-oikeus (PKL 2:1)

Poliisimies saa ottaa kiinni:

-Rikoksen selvittämistä varten verekseleään tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn.

-Rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi

-Tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan aikana vastaajan, jonka vangitsemista on vaadittu tuomitsemisen yhteydessä, jos kiinniottaminen on tarpeen hänen poistumisensa estämiseksi.

- Jos pidättämiseen on edellytykset, rikoksesta epäillyn ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättäminen voi muuten vaarantua.

Pidättäminen (PKL2:5)

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos:

1) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta

TAI

2) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitetaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon

TAI

3) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa

TAI

4) rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta
JA on syytä epäillä, että hän

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa

tai

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä

todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa

tai

c) jatkaa rikollista toimintaa

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen on muuten edellä mainitut edellytykset ja epäillyn pidättäminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa pidättää.

Takavarikko (PKL7:1)

Esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että:

1) sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa

TAI

2) se on rikoksella joltakulta viety

TAI

3) se tuomitaan menetetyksi

Yleinen kotietsintä henkilön löytämiseksi (PKL 8:3)

-Esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastaajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa.

- Muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa vain, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.

Yleinen kotietsintä (PKL 8:2)

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, jos:

1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat

JA

2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä:

a) Takavarikointipykälässä (PKL 7:1,1,2) tarkoitettu takavarikoitava esine, omaisuus, asiakirja tai tieto

tai

b) 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja

tai

c) Vakuustakavarikkoon määrättävä omaisuus

tai

d) Seikka, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Paikassa, joka ei ole rikoksesta epäillyn hallinnassa, kotietsintä saadaan toimittaa 1 momentin 1 kohdassa säädettyin edellytyksin vain, jos rikos on tehty siellä tai epäily on otettu siellä kiinni taikka jos muuten voidaan erittäin pätevin perusteina olettaa, että etsinnässä löytyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Paikanetsintä (PKL 8:4)

Paikanetsintä saadaan toimittaa esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa (kotietsinnän edellytykset) säädettyin edellytyksin ja 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua henkilön löytämiseksi.

Laite-etsintä (PKL 8:21)

Laite-etsintä saadaan toimittaa, jos:

1) on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi

kuukautta vankeutta, tai selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat

JA

2) etsinnässä voidaan olettaa löytyvän tutkittavana olevaan rikokseen liittyvä 7 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu takavarikoitava asiakirja tai tieto taikka 7 luvun 2 §:n nojalla jäljennettävä asiakirja.

Laite-etsintä voidaan toimittaa myös laitteen palauttamiseksi siihen oikeutetulle, jos on syytä olettaa, että se on rikoksella joltakulta viety.

Henkilötarkastus (PKL 8:31)

Henkilöntarkastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi saadaan tehdä 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa (kotietsinnän edellytykset) säädettyin edellytyksin sille, jota on syytä epäillä:

1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta

TAI

2) lievistä pahoinpitelystä, näpistyksestä, lievästä kavalluksesta, lievästä luvattomasta käytöstä, lievästä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, murtovälineen hallussapidosta, lievästä alkoholirikoksesta, lievästä vahingonteosta tai lievästä petoksesta.

Muu kuin rikoksesta epäilty saadaan tarkastaa vain, jos erittäin pätevin perusteina voidaan olettaa, että tarkastuksessa löytyy 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa (kotietsinnän edellytykset) tarkoitettu esine, omaisuus, asiakirja, tieto tai seikka.

Henkilökatsastus (PKL 8:32)

Rikoksesta epäillylle saadaan tehdä henkilökatsastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa (kotietsinnän edellytykset) säädettyin edellytyksin, jos on todennäköisiä syitä epäillä häntä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta taikka rattijuopumuksesta tai huumausaineen käyttörikoksesta.

LÄHTEET

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806